

Initiatief TruStone

Stakeholders werken aan een verantwoorde natuursteensector

Initiatief TruStone

Stakeholders werken aan een verantwoorde natuursteensector

TruStone - Stakeholders werken aan een verantwoorde natuursteensector

Inhoud

Managementsamenvatting: Stakeholders werken aan een verantwoorde natuursteensector

3

Initiatief TruStone	6
I - Considerans	7
II - Begrippen.....	8
III - Afspraken.....	12
Artikel 1 – Doelen	12
Artikel 2 - Werkingssfeer	12
Artikel 3 – Deelname bedrijven en overheden	13
Artikel 4 - Evaluatie.....	14
Artikel 5 - Rol van de bij het Initiatief aangesloten bedrijven	15
Artikel 6 - Rol Partijen	17
Artikel 7 - Rol overheden.....	22
Artikel 8 – Rol brancheorganisaties en sectorfederaties.....	23
Artikel 9 - Rol maatschappelijke organisaties en vakbonden	24
Artikel 10 - Governance	24
Artikel 11 - Klachten- en geschillenmechanisme	26
Artikel 12 - Financiering	30
Artikel 13 – Looptijd Initiatief.....	31
Artikel 14 – Toetreding tot het Initiatief.....	31
Artikel 15 – Opzegging van het Initiatief.....	31
IV - Verklaring bedrijven betreffende IMVO-initiatief TruStone	32
V - Verklaring aanbestedende diensten betreffende IMVO-initiatief TruStone.....	35
VI - Steunbetuiging aan het IMVO-initiatief TruStone	36
VII – Bijlagen	37
Bijlage 1 – Handreiking due diligence en inkooppraktijk.....	37
Bijlage 2 – Voorbeelduitwerking collectieve due diligence: landen en risico's	44
Bijlage 3 - Handelingsperspectieven voor bedrijven op specifieke thema's	46
Bijlage 4 – Voorbeelduitwerking verschillende inkoop situaties	56
Bijlage 5 – Criteria beoordeling plannen van aanpak individuele due diligence.....	60
Bijlage 6 - Voorbeelduitwerking gap analyses OESO-richtlijnen – duurzaamheidsinitiatieven	62
Bijlage 7 - Voorbeeldbestektekst om ISV als contractvoorwaarde op te nemen.....	63
Bijlage 8 – Financiële bijdrage per type bedrijf	68
Bijlage 9 – Samenstelling van de werkgroep	69

Managementsamenvatting: Stakeholders werken aan een verantwoorde natuursteensector

De Natuursteensector in Nederland en België bestaat uit enkele honderden bedrijven gespecialiseerd in het importeren en verwerken van natuursteen of op natuursteen gebaseerde producten, zoals aanrechtbladen, grafstenen, monumenten, tegels, gevels en stoepranden.

Natuursteen wordt op veel plekken in de wereld gewonnen en verwerkt, regelmatig onder omstandigheden waarbij er sprake is van schending van mensenrechten/arbeidsrechten en waarbij het milieu wordt geschaad.

Waarom dit Initiatief?

Veel bedrijven spannen zich in voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en duurzaam ketenbeheer. De maatschappij en de Nederlandse en Vlaamse overheid verwachten dit van hen. Bovendien is dit vastgelegd in internationale richtlijnen en verplichtingen zoals de uitgangspunten van de Verenigde Naties voor Bedrijfsleven en Mensenrechten, de Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de fundamentele arbeidsnormen van de International Labour Organisation (ILO).

Als een bedrijf constateert dat het bijvoorbeeld betrokken is bij kinderarbeid, of milieuverontreiniging veroorzaakt of hieraan bijdraagt, zijn er meestal mogelijkheden om hier zelf wat aan te doen. Maar vaak gaat het om complexe problemen verder in de keten in opkomende markten en ontwikkelingslanden, waar bedrijven aan gelieerd kunnen zijn via zakelijke relaties. In deze situaties schieten overheden ter plekke vaak tekort in het beschermen van rechten en kunnen (individuele) bedrijven meestal maar een deel van de oplossing van een probleem bieden. Samen met andere bedrijven en andere partijen is de kans op een oplossing groter. Hier kan het Initiatief TruStone meerwaarde bieden.

Wat is de meerwaarde ten opzichte van bestaande duurzaamheidsinitiatieven?

Het Nederlands-Vlaamse Initiatief richt zich op meer onderwerpen dan de meeste andere initiatieven en gaat over de gehele productieketen van bedrijven. Wel hebben bedrijven die zijn aangesloten bij bestaande initiatieven vaak een voorsprong, doordat zij mogelijk deels al voldoen aan de doelstellingen en verplichtingen van het Initiatief. Verder doen er meer partijen mee; naast vakbonden en maatschappelijke organisaties doen ook de Nederlandse en Vlaamse overheid én brancheorganisaties mee.

Voor Nederlandse partijen maakt het initiatief integraal onderdeel uit van het IMVO-convenant Natuursteen. In het convenant zijn ook nog een aantal afspraken gemaakt specifiek voor Nederlandse partijen.

De partijen bij dit Initiatief zullen duidelijk maken in hoeverre bedrijven door aansluiting bij bestaande initiatieven (bijvoorbeeld Earthworm) al (deels) voldoen aan de verwachtingen van het Initiatief. Het doel is zoveel mogelijk te bundelen en samen te brengen.

Wat wordt van bedrijven verwacht?

Importerende bedrijven die deelnemen aan het initiatief zullen binnen een jaar na ondertekening een zogenaamd due diligence proces moeten uitvoeren. Due diligence is een proces waarmee bedrijven risico's identificeren en aanpakken om negatieve effecten op maatschappij en milieu als gevolg van hun handelen te voorkomen. Dit betekent concreet dat bedrijven in de natuursteensector op een systematische manier onderzoeken of zij zelf rechtstreeks, of via de keten van hun leveranciers of afnemers, in verband staan met schade die ergens in de keten wordt toegebracht aan mens, dier, natuur en milieu. Het gaat daarbij niet alleen om feitelijke schade, maar ook om het risico dat er schade kan ontstaan. Bedrijven die hun betrokkenheid bij schade, of het risico daarop, hebben

geconstateerd, moeten daartegen maatregelen nemen. Due diligence is niet een eenmalige actie; het is - als onderdeel van de bedrijfsvoering - een continu proces.

Er zullen substantiële verschillen bestaan tussen de bedrijven die zich aan dit Initiatief verbinden en de verwachtingen die ten aanzien van het due diligence proces van deze bedrijven bestaan. Het schema op pagina 5 geeft het verschil in verwachtingen weer afhankelijk van de inkoop situatie(s) waarmee een bedrijf te maken heeft. Een bedrijf kan tegelijkertijd met verschillende inkoop situaties te maken hebben.

Op basis van de uitkomsten van het due diligence proces zullen bedrijven jaarlijks een eigen plan van aanpak op moeten stellen. Daarin vertellen zij hoe ze risico's aanpakken en waarbij ze in ieder geval de thema's betrekken die in het Initiatief staan. Dit plan leggen zij ter beoordeling voor aan een onafhankelijk secretariaat.

De deelnemende bedrijven staan er hierbij niet alleen voor. Het doel van het Initiatief is dat bedrijven, hun brancheorganisaties, de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties hun krachten bundelen om de problemen gezamenlijk aan te pakken. Daarnaast is er ondersteuning door een onafhankelijk secretariaat.

Wanneer bedrijven due diligence uitvoeren draagt dat bij aan verbeteringen in de keten. Het Initiatief biedt geen garantie dat er in de toeleveringsketen nooit meer iets mis gaat. Wel, dat problemen sneller en beter worden opgelost. Belangrijk is dat bedrijven kunnen aantonen dat zij zorgvuldig een due diligence proces hebben doorlopen, in dialoog met hun stakeholders hun risico's hebben geprioriteerd en naar vermogen geprioriteerde risico's hebben aangepakt.

Wat levert het op voor bedrijven?

Bedrijven die deelnemen spelen in op bestaande normatieve richtlijnen (zie boven) en daarmee op de toekomst en op onvermijdelijke ontwikkelingen richting duurzaamheid. Doordat bedrijven die deelnemen aan het Initiatief concreet werken aan verdere verduurzaming, komt dit ook hun maatschappelijke en politieke reputatie ten goede.

Belangrijke inkopers van natuursteen zijn overheden. Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) door overheden is daarom van groot belang. Het Initiatief kan helpen om als bedrijf aan de MVI-eisen te voldoen. Een pilot op het gebied van kinderarbeid moet zorgen dat overheden deze en eventuele nieuwe afspraken goed toepassen.

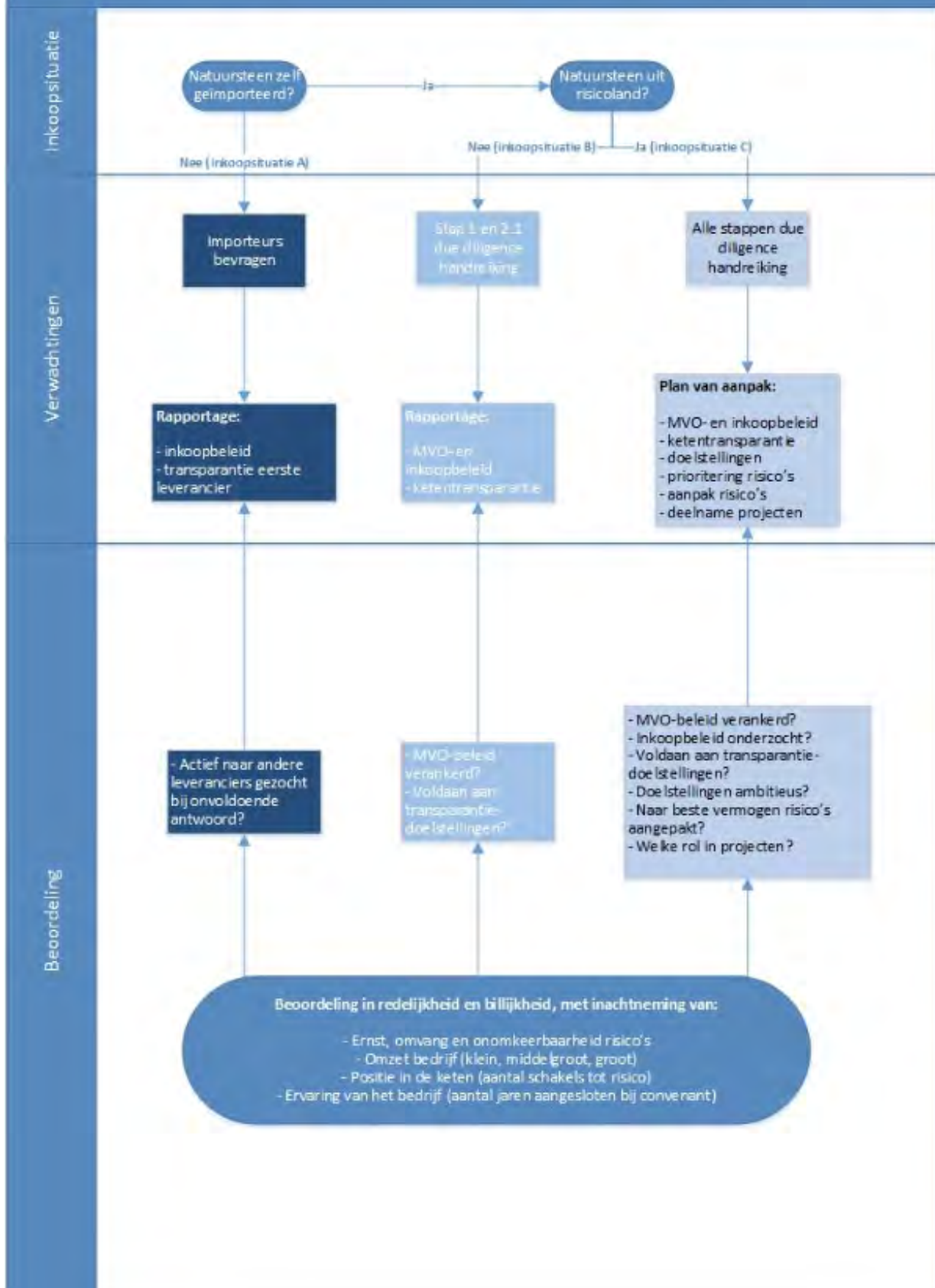
Het Initiatief is ook bedoeld voor andere organisaties die natuursteen inkopen zoals in de keukenbranche, uitvaartsector, tuincentra en bouwmarkten, etc. Ook architecten zullen worden betrokken.

Wat gaan mensen in productielanden ervan merken?

Het doel van het Initiatief is het bereiken van concrete resultaten voor benadeelden binnen nu en vijf jaar. In het bijzonder richt het Initiatief zich op de volgende thema's: discriminatie en gender, kinderarbeid, gedwongen arbeid, leefbaar loon, vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling, veiligheid en gezondheid, landrechten en leefomgeving.

Binnen een jaar zal een klachten- en geschillenmechanisme worden ingesteld. Benadeelden kunnen met hun klacht bij de commissie terecht. Zij kunnen dit individueel doen of zich laten vertegenwoordigen door een organisatie die namens hen optreedt. Arbeiders op productielocaties kunnen bijvoorbeeld een klacht indienen over leefbaar loon, kinderarbeid of milieuschade. Daarnaast richt de commissie zich op het oplossen van eventuele problemen (geschillen) tussen bedrijven en het secretariaat of tussen partijen bij het convenant. De commissie heeft de bevoegdheid bindende uitspraken te doen.

Wat wordt er van bedrijven verwacht en hoe worden ze beoordeeld op hun inspanningen?

Initiatief TruStone

Partijen

1. **De Rijksoverheid** vertegenwoordigd door de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, hierna te noemen: BHOS,
2. De **Vlaamse overheid** vertegenwoordigd door de Minister-President,

Partijen 1 en 2 hierna te noemen: "de Overheid" of de "centrale overheid",

3. **Benelux Federatie van Natuursteengroothandelaars**, hierna te noemen Febenat, gevestigd te Brussel, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Bram Callewier**,
4. **Vereniging DI-Stone**, hierna te noemen DI-Stone, gevestigd te Goes, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Kees Eckhardt**,
5. **Marshalls N.V.**, gevestigd te Rumst, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Jochen Clockaerts**,
6. **NOA | Hoofdsector ABN Natuursteen**, hierna te noemen ABN Natuursteen, gevestigd te Veenendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **William Slotboom**
7. **Bond voor Aannemers in Tegelwerken** hierna te noemen Bovatin, gevestigd te Veenendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Gerard Reus**,
8. **Arte di Granito B.V.**, hierna te noemen Arte, gevestigd in Helmond, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Niels van den Beucken**,
9. **Michel Oprey & Beisterveld B.V.**, hierna te noemen MO-B, gevestigd in Echt, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Toon Huijps**,

Partijen 3 tot en met 9 hierna gezamenlijk te noemen: "Brancheorganisaties en bedrijven",

10. **Federatie Nederlandse Vakbeweging**, hierna te noemen FNV, gevestigd te Woerden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Han Busker**,
11. **ACV Bouw – Industrie & Energie** hierna te noemen ACV BIE, gevestigd te Brussel, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Patrick Vandenberghe**,
12. **Christelijk Nationaal Vakverbond**, hierna te noemen CNV, gevestigd te Utrecht, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Arend van Wijngaarden**,

Partijen 10 tot en met 12 hierna gezamenlijk te noemen: "de Vakbond",

13. **Wereldsolidariteit**, gevestigd te Brussel, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Andre Kiekens**,
14. **Arisa**, gevestigd te Utrecht, rechtsgeldig vertegenwoordigd door **Sandra Claassen**,

Partijen 13 en 14 hierna gezamenlijk te noemen: "Maatschappelijke organisatie",

Hierna allen samen te noemen: Partijen.

I - Considerans

Algemene overwegingen

1. Bedrijven zorgen voor banen en welzijn, vernieuwing en economische groei. Het bedrijfsleven – als producent, exporteur, investeerder, afnemer en samenwerkingspartner – kan een belangrijke bijdrage leveren aan duurzame groei en volwaardige werkgelegenheid in productie- of toeleveringsketens.
2. De globalisering van de natuursteenketen betekent ook dat bedrijven die actief zijn in de natuursteensector direct of indirect betrokken kunnen zijn bij negatieve gevolgen van hun activiteiten op mens en milieu elders in de wereld.
3. Duurzame groei wordt bereikt middels dialoog tussen stakeholders waarbij een dynamische balans wordt gezocht tussen ecologische, economische en sociale ambities. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is de bijdrage die het bedrijfsleven levert aan duurzame groei en ontwikkeling¹.
4. De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (hierna: OESO-richtlijnen), vormen het uitgangspunt voor internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (internationaal MVO, of IMVO). De OESO-richtlijnen zijn de meest veelomvattende richtlijnen op gebied van IMVO met ook een geschillenregeling. Hierin zijn de voor bedrijven relevante elementen van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna: UNGP's), en de fundamentele arbeidsnormen van de ILO opgenomen/verwerkt.
5. De UNGP's formuleren voor de overheid een 'plicht om mensenrechten te beschermen' die mede strekt tot het wegnemen van belemmeringen voor bedrijven om invulling te geven aan hun 'verantwoordelijkheid om mensenrechten te respecteren'. Overheden zijn bovendien een belangrijke inkoper van natuursteen. Maatschappelijk verantwoord inkopen door overheden is daarom van groot belang;
6. De Verenigde Naties (VN) hebben in 2015 de ontwikkelingsagenda voor 2015 – 2030 vastgesteld. De agenda bestaat uit 17 Sustainable Development Goals (hierna: SDG's)². Wanneer een bedrijf een bijdrage wil leveren aan de SDG's is due diligence conform OESO-richtlijnen en UNGP's een basisvereiste.
7. Het Initiatief is onderdeel van een breder beleid vanuit de Nederlandse Rijksoverheid en de Vlaamse overheid op het terrein van MVO, duurzame ontwikkeling en handel en ontwikkelingssamenwerking.³ De Nederlandse en Vlaamse overheden kunnen een belangrijke rol spelen en deze nog versterken in het bevorderen van de duurzaamheidstransitie van de sector en in de uitvoering van dit Initiatief.
8. Vakbonden, maatschappelijke organisaties en hun lokale partners die de werknemers en gemeenschappen vertegenwoordigen wiens rechten geschonden worden in de productie- of toeleveringsketen, zijn essentiële partners bij het identificeren en prioriteren van risico's en in het formuleren en uitvoeren van oplossingen.

Specifieke overwegingen

1. Van bedrijven wordt verwacht dat zij zakendoen met respect voor mensenrechten en milieu, hetgeen internationaal is vastgelegd in de OESO-richtlijnen en de UNGP's.
2. Volgens deze richtlijnen worden bedrijven geacht de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van hun handelen te identificeren, te voorkomen en te verminderen

¹ SER (2012) *Eindevaluatie SER-initiatief Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen*, juni 2012.

² Op 25 september 2015 hebben de VN de Sustainable Development Goals vastgesteld. De SDG's zijn een vervolg op de Millennium Goals. De grootste en belangrijkste mondiale problemen zijn opgenomen in de SDG's, met als doel om deze te hebben opgelost voor 2030. De Sustainable Development Goals bestaan uit 17 doelstellingen (goals) met 169 onderliggende subdoelen (targets).

³ SER (2014) *Advies IMVO-convenanten*, publ.nr. 14/04.

en verantwoording af te leggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde risico's (due diligence of MVO-risicomanagement).

3. Het uitvoeren van due diligence is een eerste en noodzakelijke stap voor het boeken van resultaten. Due diligence op het vlak van MVO is het continu doorlopende proces waarin bedrijven de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen identificeren, voorkomen en verminderen en verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impact. Due diligence conform de UNGP's en de OESO-richtlijnen is niet eenmalig, het is een voortdurende activiteit.
4. Wanneer bedrijven due diligence uitvoeren, dan draagt dat bij aan verbeteringen in de keten. Het Initiatief biedt geen garantie dat er in de toeleveringsketen nooit meer iets mis gaat. Wel, dat problemen sneller en beter worden opgelost. Belangrijk is dat bedrijven kunnen aantonen dat zij zorgvuldig een due diligence proces hebben doorlopen, in dialoog met stakeholders hun risico's hebben geprioriteerd en naar vermogen geprioriteerde risico's hebben aangepakt.
5. Implementatie van due diligence is een leerproces.
6. Er kan meer worden verwacht van bedrijven naarmate zij groter zijn, meer invloed op de waardeketen hebben, meer ervaring hebben en/of grotere IMVO-risico's lopen.
7. Er bestaan substantiële verschillen tussen de bedrijven die zich aan dit Initiatief verbinden en de verwachting ten aanzien van deze bedrijven kan verschillen (zie bijlage 4).
8. Bedrijven die zich bij het Initiatief aansluiten hebben daar ook baat bij omdat zij:
 - a) anticiperen op onvermijdelijke ontwikkelingen in maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van internationaal MVO en internationale ketenverantwoordelijkheid in de natuursteensector; zij zijn daarmee beter voorbereid op de toekomst;
 - b) kunnen rekenen op een maatschappelijke coalitie van partners die hen binnen hun mogelijkheden zullen ondersteunen met het aanpakken van de genoemde thema's in de productie- of toeleveringsketen;
 - c) hun aansluiting bij het Initiatief ook zelf publiek mogen maken;
 - d) erop kunnen rekenen dat good practices, in overleg met partijen, in rapportages publiek worden gemaakt;
 - e) erop mogen rekenen, in geval van informatie over enigerlei (vermeende) betrokkenheid van hun bedrijf bij ongewenste maatschappelijke effecten in hun productie- of toeleveringsketen, dat de bij het Initiatief betrokken partijen die informatie niet zonder meer publiek zullen maken;
 - f) kunnen participeren in collectieve projecten die in het kader van dit Initiatief door de partijen gezamenlijk zijn of worden ontwikkeld; louter bedrijven aangesloten bij het Initiatief kunnen in aanmerking komen voor cofinanciering;
 - g) kunnen aantonen dat zij voldoen aan de IMVO voorwaarden die gelden bij de aanvraag van financiële ondersteuning van de Nederlandse Rijksoverheid en de Vlaamse Overheid op het vlak van internationale handel;
 - h) eenvoudiger kunnen aantonen dat zij voldoen aan de IMVO-voorwaarden die gelden bij aanbestedingen door aanbestedende overheden.

II - Begrippen

Partij

Partijen zijn ondertekenaars van het Initiatief TruStone of het IMVO-convenant Natuursteen. Het Initiatief maakt integraal onderdeel uit van het IMVO-convenant Natuursteen. Partijen dragen verantwoordelijkheid voor de in het Initiatief afgesproken activiteiten en doelen.

Aangesloten bedrijf

Aangesloten bedrijven hebben de Verklaring voor Bedrijven bij het Initiatief ondertekend en verbinden zich aan de daarin opgenomen afspraken. Dit kunnen bedrijven zijn die het

Initiatief hebben ondertekend (Partijen), alsmede bedrijven die na ondertekening van het Initiatief de Verklaring voor Bedrijven hebben getekend.

Stakeholder

Ieder individu, iedere organisatie of groep van individuen die invloed kan uitoefenen op de resultaten van het Initiatief of door de resultaten van het Initiatief kan worden beïnvloed.

Aangesloten overheid

Aangesloten overheden hebben de Verklaring voor aanbestedende diensten bij het Initiatief ondertekend en verbinden zich aan de daarin opgenomen afspraken.

Aanbestedende dienst

De staat, een regio/provincie, een stad/gemeente, een waterschap of een publiekrechtelijke instelling dan wel een samenwerkingsverband van deze overheden of publiekrechtelijke instellingen die een overheidsopdracht plaatst.

Productie- en toeleveringsketen

Een productie-, toeleverings- of waardeketen is het proces van grondstof tot consument of gebruiker.

IMVO-risico's

IMVO-risico's betreffen de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van het handelen van bedrijven in een productie- of toeleveringsketen. Daarbij gaat het niet om de risico's voor het bedrijf zelf, maar om de rechten van, en daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact voor, andere belanghebbenden. Voorbeelden zijn kwesties als kinderarbeid, uitbuiting van werknemers of schade aan het milieu die via internationale toelevering in verband staat met afnemers in Nederland of Vlaanderen.

Due diligence

Due diligence op het vlak van (Internationaal) MVO is het continu doorlopende proces waarin bedrijven de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen identificeren, voorkomen en verminderen en verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impact.

Due diligence omvat de volgende stappen:

1. Formuleren IMVO-beleid in de onderneming;
2. Analyse en bepalen voorzorgsmaatregelen;
3. Verankering in de onderneming;
4. Monitoren voortgang en resultaten;
5. Remedie en herstel;
6. Communicatie.

Referenties:

- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (2011)
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights

Internationale Sociale Voorwaarden

De internationale sociale voorwaarden (ISV) richten zich op het bevorderen van de internationale arbeidsnormen, zoals het tegengaan van dwangarbeid, slavernij, kinderarbeid en discriminatie. Het toepassen door overheden van de internationale sociale voorwaarden bij grote opdrachten voor leveringen, diensten en werken draagt bij aan het uitbannen van zulke misstanden in de inkoopketen. Concreet dienen bedrijven invulling te geven aan het naleven van de ISV door middel van het uitvoeren van due diligence conform OESO-richtlijnen.

Binnen de Nederlandse Rijksoverheid is het toepassen van ISV verplicht bij aanbestedingen binnen risicocategorieën en boven de Europese aanbestedingsdrempel. Het staat decentrale overheden vrij om dezelfde toepassing van ISV als het Rijk te hanteren. Echter ook een bredere toepassing is mogelijk net als een toepassing bij opdrachten lager dan de Europese aanbestedingsdrempel. Dit is zowel voor het Rijk als decentrale overheden mogelijk indien dit proportioneel is.

Referenties:

<https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-mvi-duurzaam-inkopen/mvi-thema-s/internationale-sociale-voorwaarden>

Vertrouwelijkheid

Voor een succesvolle implementatie van het Initiatief is het van belang dat partijen in vertrouwen met elkaar kunnen praten en dat de informatie die zij in het licht van het Initiatief met elkaar delen vertrouwelijk blijft. Informatie die is verkregen in het kader van de uitvoering van het Initiatief wordt derhalve niet extern - buiten de groep van partijen betrokken bij de uitvoering van het Initiatief – gedeeld, tenzij partijen dat hebben afgesproken.

Concurrentiegevoelige informatie

Strategische informatie die bij uitwisseling het gedrag van concurrenten in de toekomst kan beïnvloeden, zoals informatie over voorbije, huidige of toekomstige: (i) prijzen en prijsaspecten (b.v. actuele prijzen, kortingen, restituties, berekeningsmethoden), prijsstrategie, geplande prijswijzigingen (stijging/daling) etc., (ii) overige handelscondities; (iii) koststructuren, winstmarges, capaciteit of productie; (iv) plannen omtrent toekomstige bedrijfs-, investerings-, product-, marketing- en marketingstrategieën, (v) inkoop- of aanbestedingsplannen of overige commerciële strategieën, (vi) omzetvolumes en -cijfers, verkoopquota of marktaandelen, (vii) interne technische ontwikkelingen en (viii) individuele contacten met klanten en leveranciers, zoals status en inhoud van jaarlijkse onderhandelingen.

Concurrentiegevoelige informatie afkomstig van individuele bedrijven mag niet bij andere, met name concurrerende, bedrijven, terecht komen. Bedrijven delen de benodigde informatie voor monitoring en rapportage via een onafhankelijke entiteit – het secretariaat – met partijen. Het secretariaat fungeert als ‘filter’; het verwijdert de concurrentiegevoelige informatie of, waar mogelijk, vervangt deze door geanonimiseerde gegevens en/of presenteert deze op een geaggregeerde manier.

Discriminatie

Discriminatie houdt in ongelijke behandeling van mensen in een gelijke situatie. Er wordt niet alleen gediscrimineerd op basis van gender, maar ook op basis van andere persoonlijke kenmerken die voor het vervullen van de functie niet ter zake doen, zoals discriminatie op basis van kaste, geloof, etniciteit of migratie achtergrond.

Discriminatie komt onder meer voor in:

- beleid en praktijk m.b.t. gezonde en veilige arbeidsomstandigheden;
- beleid en praktijk omtrent gelijk loon voor gelijk werk, promotie(kansen) en hoogtes van salarissen;
- incidenten m.b.t. intimidatie op de werkvloer en de maatregelen die daartegen zijn genomen;
- de genderverdeling op de verschillende posities in de productieketen.

Referenties:

- C100 Equal Remuneration Convention, 1951

- C111 Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958
- C183 Maternity Protection Convention, 2000

Gedwongen arbeid

Het gaat om arbeid of diensten die van een persoon worden gevorderd onder bedreiging met een of andere straf. Onvrijwilligheid hoeft in de context van gedwongen of verplichte arbeid niet alleen het resultaat te zijn van gewelddadige dwang, zoals geweld of de dreiging daarmee, maar kan zich ook in meer subtiele gedaanten voordoen; bijvoorbeeld door het innemen van identiteitsbewijzen of psychologische dwang.

Er zijn vele verschijningsvormen, waaronder:

- Schuldslavnij: gedwongen tewerkstelling vanwege eerdere, soms voor de geboorte van de werker ontstane, schuld of contractuele verplichting;
- Dwangarbeid met het oog op productie, in gevangenissen, werkkampen of krijgsgevangenschap;
- Werk onder dwang en in onmenselijke omstandigheden tegen geen of onregelmatige betaling;
- *Coercive labour*: mensen worden indirect gedwongen om overuren te maken omdat hun gewone loon te laag is om van te leven.

Er kan ook een link zijn met mensenhandel. Het doel van de mensenhandel is doorgaans op uitbuiting gericht, waarvan gedwongen of verplichte arbeid een vorm is.

Referenties:

- C29 Forced Labour Convention, 1930
- C105 Abolition of Forced Labour Convention, 1957
- ILO Protocol 2014 to the Forced Labour Convention

Kinderarbeid

Er is sprake van kindarbeid als een kind (jonger dan 18 jaar) werk uitvoert dat in gaat tegen zijn/ haar recht op onderwijs, schadelijk is voor de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van het kind en zijn/haar spirituele, morele of sociale ontwikkeling. Op basis van ILO-conventie 138 wordt een minimumleeftijd aangehouden van 15 jaar. Nationale wetgeving met een hogere standaard heeft voorrang.

Uitzonderingen op de leeftijd van 15 jaar zijn mogelijk in door de ILO vastgestelde landen waar de economische omstandigheden en onderwijsfaciliteiten onvoldoende ontwikkeld zijn. De ILO stelt deze landen vast op verzoek van de desbetreffende landen en na consultatie van representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties.

Een kind in de leeftijd van 12 tot 14 jaar mag licht economisch werk verrichten, normaliter voor ongeveer 12 tot 14 uur per week, afhankelijk van de wetgeving. Het werk mag formeel of regulier onderwijs niet in de weg staan. Het mag ook niet schadelijk zijn. Dan valt het direct onder de definitie van kindarbeid. Het begrip kindarbeid is ook van toepassing op jongeren in de leeftijd van 15 tot 17 jaar oud die gevaarlijk werk doen of in de ergste vormen van kindarbeid, waaronder slavernij en prostitutie, werken.

Referenties:

- C138 Minimum Age Convention, 1973
- C182 Worst Forms of Child Labour Convention, 1999

Vrijheid van vakvereniging

Vrijheid van vakvereniging houdt in dat werknemers het recht hebben om zich te organiseren in vakbonden en hun arbeidsvoorwaarden collectief te onderhandelen. Afgevaardigden van werknemers zijn niet onderhevig aan discriminatie en hebben toegang

tot alle noodzakelijke werkplekken zodat zij hun representatieve functie uit kunnen oefenen. Werkgevers staan positief tegenover de activiteiten van vakverenigingen en creëren een open houding jegens de organisatorische activiteiten van deze verenigingen.

Vrijheid van vakvereniging behelst tenminste:

- vrijheid van vereniging;
- het recht van werknemers om zich te organiseren in vakbonden;
- het recht op collectief onderhandelen;
- het recht om te staken.

Referenties:

- C87 Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention, 1948
- C98 Right to Organize and Collective Bargaining Convention, 1949

Leefbaar loon

In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) is opgenomen dat een ieder, die arbeid verricht, recht heeft op een rechtvaardige en gunstige beloning, die hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert. In de OESO-richtlijnen is een aanbeveling opgenomen over het betalen van een loon dat ten minste voldoende is om in de basale levensbehoeften van de werknemers en hun gezinnen te voorzien.

De ILO omschrijft in de arbeidsnormen leefbaar loon als volgt: "een loon dat voldoende is om te kunnen beantwoorden aan de basisbehoeften van een gezin van gemiddelde grootte in een bepaalde economie." Dit betekent dat een arbeider zich in ieder geval eten, huur, gezondheidszorg, scholing, kleding en vervoer kan veroorloven en tegelijkertijd in staat is om te sparen.

Het leefbaar loon kan per land, regio en soms zelfs per stad verschillen. De hoogte kan worden berekend met de zogenoemde Ankermethode. Bedrijven die SA8000 gecertificeerd zijn, conformeren zich aan deze methode. Een andere methode is de Asia Floor Wage (AFW). Door middel van vergelijking van koopkracht geeft deze methode aan wat een leefbaar loon is in verschillende Aziatische productielanden. De Fair Wage Method definieert een eerlijk loon aan de hand van twaalf dimensies, waaronder leefbaar en minimum loon, maar ook overwerk, contracten, communicatie en sociaal dialoog.

III - Afspraken

Artikel 1 – Doelen

1. De afspraken zijn erop gericht om:
 - op specifieke IMVO-risico's binnen de productie- of toeleveringsketen van de natuursteenbranche binnen een termijn van 3-5 jaar substantiële stappen van verbetering te bereiken voor groepen die negatieve gevolgen ervaren;
 - een gezamenlijke oplossing te bieden voor problemen die bedrijven zelf niet geheel op kunnen lossen;
 - individuele bedrijven handvatten te bieden om (mogelijke) negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie-of toeleveringsketen te voorkomen en te bestrijden als deze zich voordoen.

Artikel 2 - Werkingsfeer

1. Alle geschillen in verband met dit Initiatief of met afspraken die daarmee samenhangen, worden beslecht door de bevoegde rechter. Een partij kan zich echter pas op andere wijze dan in kort geding tot de rechter wenden, indien het geschil niet volgens de procedure van artikel 11 is opgelost.

2. Het Initiatief betreft het handelen van in eerste instantie Nederlandse en Belgische bedrijven of op de Nederlandse en Belgische markt actieve bedrijven. In een later stadium zal opschaling en samenwerking worden gezocht met andere initiatieven binnen Europa (zie artikel 7, lid 1).
3. De OESO-richtlijnen vormen mede de grondslag voor dit Initiatief en geen van de bepalingen in dit Initiatief is bedoeld om de reikwijdte of de werking van de OESO-richtlijnen te beperken of daarmee strijdig te zijn⁴.
4. De afspraken van dit Initiatief zullen door alle Partijen in overeenstemming met het geldend internationaal, Europees en nationaal recht worden uitgevoerd.
5. Partijen streven met dit Initiatief geen mededingingsbeperkende afspraken na. Zij hebben niet de intentie om de mededinging op de markt(en) voor natuursteen ten nadele van de consument te beperken.

Artikel 3 – Deelname bedrijven en overheden

1. Partijen zijn van mening dat het voor de representativiteit en slagkracht van het Initiatief noodzakelijk is dat:
 - a. individuele bedrijven een verklaring ondertekenen waarmee zij aangeven het Initiatief te ondersteunen, de doelen van het Initiatief te onderschrijven en te zullen handelen in overeenstemming met de afspraken uit artikel 5 van het Initiatief (hierna te noemen: Verklaring Aangesloten Bedrijven, hoofdstuk IV van dit Initiatief);
 - b. aanbestedende diensten bij de start van het Initiatief een verklaring ondertekenen waarmee zij aangeven het Initiatief te ondersteunen, de doelen van het Initiatief te onderschrijven en te zullen handelen in overeenstemming met de afspraken van artikel 7 van het Initiatief (hierna te noemen: Verklaring Aangesloten Overheden, hoofdstuk V van dit Initiatief), en dat Aanbestedende diensten na de start van het Initiatief in zoveel mogelijk aanbestedingen de Internationale Sociale Voorwaarden (ISV), inclusief due diligence, zullen toepassen en zullen toezien op de naleving ervan;
2. Partijen spreken af dat zij zoveel mogelijk bedrijven en aanbestedende diensten benaderen om de Verklaring te ondertekenen:
 - a. De brancheorganisaties zullen actief in hun achterbannen werven. Ook andere partijen zullen via hun netwerken en contacten aan bedrijven vragen de Verklaring te tekenen.
 - b. Partijen zullen zich ook richten tot bedrijven die niet aangesloten zijn bij een van de brancheorganisaties in de sector, maar wel natuursteen verhandelen en/of produceren in of via Nederland/België.
 - c. De Nederlandse en Vlaamse overheid zullen actief aanbestedende diensten werven. Ook andere partijen zullen via hun netwerken en contacten aan aanbestedende diensten vragen de Verklaring te tekenen.
 - d. Partijen zullen zich ook richten op bedrijven en organisaties die natuursteen afnemen, zoals in de keukenbranche, uitvaartsector, tuincentra en bouwmarkten, etc. Ook architecten(bureaus) zullen worden betrokken.
3. Doelstellingen in aantallen en in marktaandeelen voor bedrijven en aanbestedende diensten zijn:

⁴ Dit betekent, inter alia, dat onderwerpen in de OESO-richtlijnen die niet in het Initiatief zijn opgenomen onverminderd van toepassing blijven, dat de scope van de verantwoordelijkheid van bedrijven zoals gedefinieerd in de OESO-richtlijnen niet wordt veranderd, dat de toepassing van de gekozen geschillenregeling een eventuele NCP-procedure niet uitsluit en dat bedrijven de verwachting tot eigenstandige, publieke openbaarmaking (conform hoofdstuk III van de OESO-richtlijnen) gestand zullen blijven doen ondanks de geboden vertrouwelijkheid met betrekking tot het due diligence-proces, plan van aanpak en resultaten.

Nederland:

	Bij ondertekening	Na 1 jaar	Na 2,5 jaar	Na 4 jaar
Importeurs van natuursteen ⁺ (inkoop situatie C ^{\$})	16 bedrijven	29 bedrijven	39 bedrijven	42 bedrijven
Natuursteenbedrijven (inkoop situatie A en B)	10 bedrijven	30 bedrijven	45 bedrijven	75 bedrijven
Marktaandelen	35% import* 25% marktaandeel**	40% import 30% marktaandeel	45% import 35% marktaandeel	50% import 50% marktaandeel

Vlaanderen:

	Bij ondertekening	Na 1 jaar	Na 2,5 jaar	Na 4 jaar
Importeurs van natuursteen ⁺ (inkoop situatie C)	25 bedrijven	33 bedrijven	40 bedrijven	40 bedrijven
Natuursteenbedrijven (inkoop situatie A en B) ⁻	15 bedrijven	50 bedrijven	125 bedrijven	200 bedrijven
Marktaandelen	70% marktaandeel [#]	80% marktaandeel	90% marktaandeel	90% marktaandeel

Aanbestedende diensten Nederland en Vlaanderen:

	Bij ondertekening	Na 1 jaar	Na 2,5 jaar	Na 4 jaar
Aanbestedende diensten	Ondertekening door 30 diensten	Toepassing ISV bij 30% van het aanbestedingsvolume van natuursteen	Toepassing ISV bij 50% van het aanbestedingsvolume van natuursteen	Toepassing ISV bij 70% van het aanbestedingsvolume van natuursteen

\$ voor inkoop situaties, zie p. 5 en bijlage 4

+ natuursteenbedrijven, infrabedrijven, tuinketens, bouwmarkten en aannemers die natuursteen importeren waarvan de winning en/of verwerking in risicolanden heeft plaatsgevonden (zie artikel 5.1)

* aandeel van de rechtstreekse import uit risicolanden naar Nederland

** aandeel van de totale omzet van natuursteen in Nederland

aandeel van de totale omzet van natuursteen in Vlaanderen

Artikel 4 - Evaluatie

1. Uiterlijk 3 jaar na ondertekening van het Initiatief wordt een onafhankelijke evaluatie (mid term review) uitgevoerd in opdracht van de Stuurgroep waarbij zowel de voortgang als het functioneren van het Initiatief zal worden beoordeeld. Ook zal worden bekeken of het in de rede ligt om de scope van het Initiatief te verbreden naar composiet en/of keramiek.
2. Op basis van de midterm evaluatie, conform artikel 4 lid 1, wordt een plan van aanpak opgesteld waarbij ook in Nederland wordt gestreefd naar het realiseren van een marktaandeel van 90 procent van bedrijven die zich aansluiten bij het Initiatief, inclusief een tijdsplanning.⁵

⁵ Verschil is te verklaren doordat nagenoeg alle grote importeurs in Vlaanderen zijn aangesloten bij brancheorganisatie Febenat. Nederland kent een lage organisatiegraad met veel versnippering van veel meer en kleinere importeurs.

3. Na 5 jaar volgt een evaluatie op basis waarvan besloten zal worden of het initiatief wordt voortgezet. Daarbij wordt betrokken:
 - a. of aan de doelstellingen met betrekking tot deelname van bedrijven en overheden is voldaan;
 - b. of de afgesproken inbreng door de verschillende partijen overeenkomt met de verwachtingen;
 - c. of aan de doelstellingen van het initiatief is voldaan.
4. De evaluaties worden gepubliceerd, zonder concurrentiegevoelige informatie.
5. Als de voortgang achterblijft bij de verwachtingen dan zullen aanvullende maatregelen worden genomen. Die kunnen ook een meer verplichtend karakter hebben, waarbij onderzocht zal worden of wet- en regelgeving een optie is. De Stuurgroep maakt afspraken over het meten van impact.

Artikel 5 - Rol van de bij het Initiatief aangesloten bedrijven

Bedrijven die natuursteen importeren

1. Partijen verwachten van bedrijven die het Initiatief ondersteunen dat zij een Verklaring zullen ondertekenen waarin de bedrijven aangeven akkoord te gaan met de volgende afspraken, dat zij:
 - a) binnen een jaar na aansluiting bij het Initiatief een due diligence proces uitvoeren met behulp van de handreiking uit bijlage 1 en een collectieve due diligence die door Partijen binnen een half jaar na inwerkingtreding van het Initiatief wordt opgesteld (in bijlage 2 is een voorbeelduitwerking opgenomen). Voor natuursteen waarvan de winning en verwerking heeft plaatsgevonden in landen waar volgens de collectieve due diligence geen risico's voorkomen kunnen bedrijven volstaan met de stappen 1 en 2.1 van Bijlage 1. Voor natuursteen waarvan de winning en/of verwerking heeft plaatsgevonden in landen waar wel risico's voorkomen, moeten bedrijven alle stappen van bijlage 1 doorlopen. Risicolanden worden gedefinieerd in de collectieve due diligence (zie artikel 6). Tot die tijd ligt de focus op landen buiten de Europese Economische Ruimte. Volgens de richtlijnen wordt er geprioriteerd op basis van risico;
 - b) jaarlijks een plan van aanpak presenteren als onderdeel van hun due diligence proces en dat ter beoordeling voorleggen aan het secretariaat (zie artikel 6). De beoordeling van het plan van aanpak gebeurt naar redelijkheid en billijkheid en hangt af van de omvang van het bedrijf, de invloed op de waardeketen, mate van ervaring en de omvang van IMVO-risico's die worden gelopen. Zie bijlage 4 voor een uitwerking van voorbeelden voor een aantal typen bedrijven. Het secretariaat zal een format voor plannen van aanpak en een beoordelingskader uitwerken die door de stuurgroep worden goedgekeurd en daarna publiek worden gemaakt;
 - c) in hun jaarlijkse plan van aanpak expliciet ingaan op:
 - het inzicht dat zij door het due diligence proces hebben gekregen in hun productie- of toeleveringsketen en de mogelijke impacts in hun keten;
 - hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van contracten etc.) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve gevolgen en te nemen maatregelen om deze te verminderen;
 - het beleid en de maatregelen die zij voeren op de thema's die door Partijen als prioritair zijn benoemd (zie hieronder) en deelname aan de door Partijen voor die thema's geformuleerde collectieve projecten die aansluiten bij gebleken substantiële risico's op die thema's;
 - het formuleren van kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering voor de duur van het Initiatief, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar;
 - d) aan het secretariaat per steentype de volgende informatie te leveren, die door het secretariaat strikt vertrouwelijk behandeld zal worden:
 - Binnen 6 maanden na aansluiting bij het Initiatief

- 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten (groothandels/agenten en soms fabrieken)
 - Binnen 1 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 50% inzicht geven in fabrieken
 - 50% inzicht in groevegebied (subdistrict)
 - 25% inzicht geven in groeven
 - Binnen 2 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten
 - 75% inzicht geven in fabrieken
 - 75% inzicht in groevegebied (subdistrict)
 - 50% inzicht geven in groeven
 - Binnen 3 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten
 - 100% inzicht geven in fabrieken
 - 100% inzicht geven in groevegebied (subdistrict)
 - 75% inzicht geven in groeven
2. Wanneer de onder 5.1 genoemde doelstellingen niet worden behaald, zullen aangesloten bedrijven dit met een uitleg voorleggen aan het secretariaat. Het Secretariaat oordeelt op basis van de uitleg voor het niet behalen van de doelstelling(en) en het Plan van Aanpak of het bedrijf voldoet aan de verwachtingen van het Initiatief.
 3. Informatie over de groevegebieden stelt het secretariaat in staat om te zien waar de gezamenlijke leverage van partijen ligt en welke gebieden kansrijk zijn voor gezamenlijke projecten. Voor het aanleveren van informatie aan het secretariaat over waar de groeven zich bevinden, is het van belang zo specifiek mogelijk de locatie aan te geven;
 4. Aangesloten bedrijven overwegen om een andere leverancier te zoeken indien een leverancier niet tot medewerking te bewegen is en een eventuele gezamenlijke aanpak van bij het Initiatief aangesloten bedrijven en partijen niet tot een gewenst resultaat leidt;
 5. Aangesloten bedrijven zullen in hun due diligence specifieke aandacht besteden aan de specifieke thema's (zie artikel 6, lid 14 t/m 27), en in alle stappen van het due diligence proces (lokale) maatschappelijke organisaties betrekken waar mogelijk. Dat wil zeggen dat zij op deze thema's mogelijke negatieve impact in kaart brengen, concrete doelstellingen formuleren en maatregelen zullen nemen die gepast zijn in het licht van de inzichten die hun due diligence proces oplevert. Bijlage 3 geeft bedrijven handelingsperspectieven die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Op basis van het leerproces kunnen verschillende handelingsperspectieven verder worden ontwikkeld voor verschillende typen bedrijven. Indien bedrijven kiezen voor andere maatregelen, leggen zij dat uit in hun rapportage aan de stuurgroep. Naast handelingsperspectieven geeft bijlage 3 ook een overzicht van collectieve projecten. Van bedrijven wordt verwacht dat zij deelnemen aan projecten die op basis van hun due diligence relevant zijn. Als een bedrijf besluit niet deel te nemen aan een voor hem relevant project, dan zal het goed toelichten waarom deze keuze is gemaakt. Deelname aan collectieve projecten neemt het secretariaat mee in de beoordeling van het Plan van Aanpak. Per project zal worden gezocht naar financieringsmogelijkheden;
 6. Aangesloten bedrijven zullen vanaf 1 jaar na aansluiting bij het Initiatief publiekelijk communiceren op basis van de OESO-richtlijnen en de afspraken in het Initiatief. In de stuurgroep maken Partijen na 1 jaar nadere afspraken over welke inhoudelijke informatie bedrijven naar buiten gaan brengen.

Bedrijven die uitsluitend afnemen van Nederlandse of Belgische importeurs

7. Voor natuursteen die door een bedrijf wordt afgenomen van importeurs uit Nederland of België zal een bedrijf:

- vragen wat hun beleid is ten aanzien van IMVO en nagaan in hoeverre de in dit Initiatief genoemde thema's hierin terugkomen;
- overwegen om een andere importeur te zoeken indien er geen bevredigend antwoord komt binnen het eerste jaar of als een importeur niet/nauwelijks IMVO-beleid heeft of wil ontwikkelen;
- Nederlandse en Belgische importeurs, waar bedrijven van afnemen, aansporen om deel te nemen aan het Initiatief;
- rapporteren over zijn inkoop aan het secretariaat.

De uiteindelijke inkoopbeslissing is een verantwoordelijkheid van de individuele bedrijven. Partijen streven ernaar dat de totale inkoop door aangesloten bedrijven bij Nederlandse of Belgische importeurs zich ontwikkelt volgens het volgende pad:

	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3
Inkoop bij...	Importeurs die kunnen aantonen due diligence uit te voeren cf. OESO-richtlijnen, bijvoorbeeld door te zijn aangesloten bij het Initiatief	Importeurs die niet vallen onder 1, maar wel zijn aangesloten bij initiatieven die o.b.v. de gap analyses (bijlage 6) wel deels invulling geven aan de OESO-richtlijnen	Importeurs die niet kunnen aantonen te voldoen aan internationale normen op het gebied van IMVO
Vanaf jaar 1	Min. 20%	50%	Max. 30%
na 2 jaar	Min. 40%	40%	Max. 20%
Na 3 jaar	Min. 60%	30%	Max. 10%
Na 4 jaar	Min. 80%	20%	0%

Bedrijven die natuursteen afnemen van Nederlandse of Belgische producenten

8. Voor natuursteen die is gewonnen en verwerkt in Nederland of België zal een bedrijf een certificaat vragen. De aankoopfactuur kan als zodanig dienen.

Artikel 6 - Rol Partijen

Taken secretariaat

1. Er is een onafhankelijk secretariaat met onder meer de volgende taken:
 - ondersteuning van partijen bij de ontwikkeling van instrumenten en activiteiten, die aangesloten bedrijven helpen bij het uitvoeren van hun due diligence;
 - vraagbaak op het vlak van due diligence voor bedrijven en het geven van feedback bij het opstellen van een plan van aanpak aan aangesloten bedrijven;
 - beoordeling van de kwaliteit van de plannen van aanpak die bedrijven in inkoop situatie C in het kader van hun due diligence jaarlijks zullen opstellen en de jaarlijkse voortgang die bedrijven maken. Bij de beoordeling neemt het secretariaat redelijkheid en billijkheid in ogenschouw ten aanzien van de concrete omstandigheden van het betreffende individuele bedrijf (zie bijlage 5);
 - steekproefsgewijze beoordeling van de inspanningen van bedrijven in inkoop situatie A en B;
 - steekproefsgewijze verificatie van door bedrijven aangeleverde gegevens en gerapporteerde verbeteringen. Het secretariaat krijgt voldoende middelen om deze taak uit te voeren en kan via de netwerken van partijen gebruik maken van lokale medewerkers in productielanden.

- bij navraag van overheden in het kader van een aanbesteding waar natuursteen onderdeel van uitmaakt, binnen de beschikbare capaciteit van het secretariaat, informatie te verstrekken met betrekking tot de due diligence door aangesloten bedrijven.
- Aggregeren en anonimiseren van concurrentiegevoelige informatie waaronder het opstellen en publiceren van een lijst van leveranciers van natuursteen.

Ondersteuning bedrijven

- Partijen bieden gezamenlijk de volgende hulp(middelen) aan voor de bevordering van het doen van due diligence:
 - binnen een half jaar na inwerkingtreding van het Initiatief een analyse in hoeverre deelname door bedrijven aan bestaande initiatieven (bijvoorbeeld Earthworm) voldoen aan de afspraken van het Initiatief en op welke punten van bedrijven nog extra inspanning wordt gevraagd (bijlage 6 geeft een voorbeelduitwerking). Deze analyse wordt publiek gemaakt;
 - binnen een half jaar na inwerkingtreding van het Initiatief per productieland hoe groevegebieden nader worden gedefinieerd;
 - binnen een half jaar na inwerkingtreding van het Initiatief een overzicht van veel voorkomende risico's in veelgebruikte productiegebieden en per materiaal op basis van ernst, omvang en onomkeerbaarheid (bijlage 2 geeft een voorbeelduitwerking). Deze collectieve due diligence zal jaarlijks worden herzien. Doel is om het doorlopen van het due diligence proces voor bedrijven te vereenvoudigen. Deze analyse wordt publiek gemaakt;
 - deze collectieve due diligence krijgt de vorm van een database waarin op basis van kennis van partijen en van de due diligence door aangesloten bedrijven worden opgenomen: grondstoffen, leveranciers en productielocaties. De gegevens in deze database behandelt het secretariaat vertrouwelijk en conform hetgeen afgesproken in de overeenkomst van opdracht tussen Partijen en de SER (de Overeenkomst van Opdracht). Met behulp van door het secretariaat geaggregeerde en geanonimiseerde gegevens in de database beslissen partijen waar gezamenlijke projecten opgestart worden;
 - in 2019 een website met tevens een helpdesk voorziening;
 - binnen een half jaar na ondertekening een tool (inclusief vragenlijst) waarmee bedrijven hun leveranciers kunnen bevragen;
 - organisatie van training en ondersteuning van bedrijven op het gebied van due diligence. De uitvoering kan geschieden door partijen betrokken bij het Initiatief of (andere) experts.

Transparantie en mogelijkheid om meldingen te doen

- Het Secretariaat stelt een geaggregeerde lijst op van leveranciers, zonder dat er een koppeling kan worden gemaakt tussen een leverancier en een der bedrijven. Met behulp van de geaggregeerde lijst beslissen partijen waar gezamenlijke projecten opgestart worden. Deze lijst is alleen inzichtelijk voor de stuurgroep, uitgezonderd de leden die bedrijven vertegenwoordigen. De overige leden tekenen een verklaring waarmee zij aangeven vertrouwelijk met de informatie om te gaan.
- Het secretariaat stelt een volledige lijst op van groevegebieden waar de aangesloten bedrijven afnemen, zonder dat er een koppeling kan worden gemaakt tussen een leverancier en een der bedrijven. Deze lijst wordt gepubliceerd.
- Bij constatering van risico's en/of schendingen kunnen (lokale) samenwerkingspartners/geaffilieerde vakbonden een verzoek indienen bij de Maatschappelijke Organisatie en Vakbond geledingen die zijn vertegenwoordigd in de stuurgroep van het initiatief om inzicht te krijgen in de voor hen relevante gegevens van de geaggregeerde lijst met leveranciers. Daarbij geldt de volgende procedure:

- a) De Maatschappelijke Organisatie en Vakbond geledingen delen de voor hen relevante gegevens van de geaggregeerde lijst met leveranciers met de (lokale) samenwerkingspartners/geaffilieerde vakbonden nadat zij een standaard vertrouwelijkheidsclausule hebben ondertekend.
 - b) Als de geconstateerde risico's en/of schendingen voorkomen bij leveranciers van aangesloten bedrijven zullen de Maatschappelijke Organisatie en Vakbond geledingen dit melden bij het secretariaat.
 - c) Het secretariaat zal aangesloten bedrijven die bij de desbetreffende leverancier afnemen, wijzen op de melding en faciliteert vervolgens het contact en/of dialoog tussen de aangesloten bedrijven en desbetreffende Maatschappelijke Organisatie(s) en/of Vakbond(en).
 - d) Partijen streven er naar middels dialoog tot een oplossing/ aanpak te komen om de geconstateerde risico's en/of schendingen op te lossen binnen de mogelijkheden van aangesloten bedrijven (wat na redelijkheid en billijkheid mag worden verwacht). In het geval van systemische risico's en/ of schendingen kunnen partijen de mogelijkheden inventariseren voor het opstarten van een gezamenlijk project voor het aanpakken van de geconstateerde risico's en/ of schendingen.
6. Partijen brengen de lijst van groevegebieden en de mogelijkheid om een melding te doen onder de aandacht van hun lokale contacten.
 7. Het secretariaat zal de plannen van aanpak van aangesloten bedrijven na jaar 1 publiceren, zonder dat er een koppeling kan worden gemaakt tussen een leverancier en een der bedrijven.
 8. Bij de onafhankelijke mid-term review zal ook gekeken worden naar de zichtbaarheid van de impact in de productielanden en de ontwikkelingen in transparantie in de natuursteenketen. Op basis hiervan spreken partijen over de mogelijkheden voor het verder vergroten van transparantie in de periode na de mid-term review.
 9. Bij de evaluatie na 5 jaar spreken partijen eveneens over de mogelijkheden voor het verder vergroten van transparantie.

Monitoring en rapportage

10. Partijen stellen jaarlijks een rapportage op voor publicatie over de behaalde resultaten en concrete verbeteringen in de productie- of toeleveringsketen, waarin de gegevens die bedrijven aan het secretariaat hebben overlegd geaggregeerd zijn weergegeven, en daardoor niet herleidbaar zijn tot individuele bedrijven. Binnen een half jaar na ondertekening stelt de stuurgroep de kaders voor deze rapportage vast.
11. Partijen, in samenwerking met lokale partners en maatschappelijke organisaties, monitoren door middel van steekproeven de vordering op de prioritaire thema's, ten behoeve van de evaluaties van het Initiatief na respectievelijk 3 en 5 jaar. De evaluaties worden gepubliceerd, zonder concurrentiegevoelige informatie.

Promotie en informatie

12. Partijen onderzoeken hoe de gezamenlijke leverage nog meer kan worden ingezet. Te denken valt aan promoten en uitdragen van het Initiatief, kennis en ervaringen delen en het beïnvloeden van standaarden & initiatieven.
13. Partijen geven vorm aan een goed en consistent opgezet marketing/informatie beleid rond de invoering en instandhouding van het Initiatief gericht op alle afnemers, waaronder consumenten.

Gezamenlijke aanpak op specifieke thema's

14. Partijen hebben in onderling overleg en in afstemming met stakeholders zeven specifieke thema's geïdentificeerd die op dit moment op het vlak van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen prioritaire aandacht verdienen van in

Nederland en Vlaanderen actieve bedrijven in de natuursteensector. Deze thema's zijn, in willekeurige volgorde:

- discriminatie en gender;
- kinderarbeid;
- gedwongen arbeid;
- leefbaar loon;
- vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling;
- veiligheid en gezondheid;
- landrechten en leefomgeving (inclusief lucht-, bodem en waterverontreiniging).

15. De selectie van thema's is door Partijen gezamenlijk gemaakt op basis van waarnemingen van negatieve maatschappelijke impact door de natuursteensector. In het due diligence proces van individuele bedrijven kan niet worden uitgesloten dat zij in hun productie- of toeleveringsketen ook andere problemen tegenkomen, zoals corruptie en aantasting van de biodiversiteit.
16. Per thema beschrijven Partijen in bijlage 3 handelingsperspectieven voor bedrijven:
 - A. Een beschrijving van het thema en de reden waarom het in de context van de natuursteensector voor de Partijen een prioritair thema is.
 - B. Welke maatregelen Partijen aanbevelen aan individuele bedrijven. Bedrijven kunnen deze maatregelen overnemen of er voor kiezen andere, beter op de specifieke context gerichte maatregelen te nemen. Indien bedrijven kiezen voor andere maatregelen, leggen zij dat uit in hun rapportage aan het secretariaat.
 - C. Voor zover bekend: welke collectieve projecten Partijen aanbevelen aan individuele bedrijven.
17. Onderdeel C is 'work in progress' voor Partijen. Partijen spreken af binnen een half jaar na ondertekening een goede inventarisatie te maken van deze projecten en per project aan te geven hoe bedrijven kunnen participeren. Het overzicht van per thema relevante collectieve projecten wordt tijdens de looptijd van het Initiatief beheerd door de Stuurgroep. Alle partijen kunnen (ook elders) bestaande of nog te starten projecten aan de vergadering van Partijen voorleggen voor opname in onderdeel C. Daarnaast zal het Secretariaat, op basis van het inzicht uit de aan hem voorgelegde plannen van aanpak, voorstellen doen voor het initiëren van projecten.
18. Voor het welslagen van de collectieve projecten vinden Partijen het van cruciaal belang dat wordt samengewerkt met internationale initiatieven op deze thema's. In meerdere EU landen zijn nationale initiatieven die zich richten op een of meer van deze thema's. Ook internationale organisaties zoals de ILO (Better Work Programme), Unicef, IndustriAll, BWI, OESO, UN Environment etc. hebben programma's en activiteiten in productielanden die gericht zijn op de aanpak van de genoemde thema's. Aansluiting daarbij is nodig voor de effectiviteit en slagkracht van dit Initiatief.
19. In het kader van de collectieve due diligence (bijlage 2) zullen Partijen in de eerste plaats aan de slag gaan met de thema's kinderarbeid, gedwongen arbeid en veiligheid en gezondheid op de werkplek (Occupational Health and Safety). Daarna zullen ook de andere 4 thema's aan bod komen.
20. Partijen zullen voor het thema kinderarbeid in het kader van de RVO-financiering projecten starten in regio's met een hoog risico op kinderarbeid en waar voor de export wordt geproduceerd (zie artikel 7, lid 13). De pilot is ook toegankelijk voor Vlaamse overheden en bedrijven.
21. Partijen zullen voor de thema's gedwongen arbeid en veiligheid en gezondheid op de werkplek (Occupational Health and Safety) binnen een jaar na ondertekening van het Initiatief werkgroepen instellen. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van branches en sectorfederaties, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de Nederlandse Rijksoverheid en Vlaamse overheid. De opdracht is om:
 - Een analyse te maken van deze thema's in de natuursteensector in het algemeen, meer toegespitst op de productie- of toeleveringsketens van bij het Initiatief

betrokken bedrijven. Deze analyse zal worden gemaakt op basis van bestaande onderzoeken en rapporten, aanvullend onderzoek en gezamenlijke due diligence ('zorgplicht') processen in het kader van de financiering door de RVO en individuele due diligence in het kader van het Initiatief. De analyse wordt binnen zes maanden na ingang van het Initiatief uitgevoerd. Input van belanghebbenden, zoals lokale NGOs, Community Based Organization's (CBO's), Vakbonden en stakeholders, wordt meegenomen (zowel voor het in kaart brengen van problemen als de mogelijke oplossingen).

- Op basis van deze analyses in eerste instantie voor deze twee thema's een plan van aanpak te maken voor regio's/landen met een substantiële afname van producten door bij het Initiatief betrokken bedrijven en met hoge risico's op deze thema's. Onderdeel van dit plan zijn onder meer een analyse van het beleid van en praktijk in de belangrijke herkomstlanden, de positie en inzet van het lokale bedrijfsleven en het mogelijke (deels) ontbreken daarvan, de rol die relevante maatschappelijke organisaties (kunnen) spelen, mogelijke samenwerkingspartners in andere importerende landen, globale fasering van activiteiten van partners gezamenlijk en met andere partijen e.d.
 - Het formuleren van een gezamenlijk preventie- en herstelbeleid (remediation policy) als deze risico's in de productie- of toeleveringsketen worden aangetroffen of veelvuldig blijken voor te komen.
 - Het formuleren van meetbare doelen per land om in risicovolle delen van de productie- of toeleveringsketens deze thema's gezamenlijk aan te pakken en daartoe ook samenwerking te zoeken met (andere) overheden, brancheorganisaties, vakbonden, lokale organisaties en maatschappelijke organisaties.
22. In het kader van de verantwoordelijkheid van bedrijven voor toegang tot verhaal en herstel spreken Partijen af om die toegang te realiseren in een gebied met substantiële IMVO-risico's. Bijvoorbeeld door het instellen van een laagdrempelig klachtenmechanisme in de vorm van een telefonische hulplijn bij een vakbond en/of NGO waar arbeiders met klachten terecht kunnen. Het doel hiervan is tweeledig: het verbeteren van de arbeidsomstandigheden in natuursteen groeven en beter inzicht krijgen in IMVO-risico's in toeleveringsketens van natuursteen, met name op het niveau van natuursteen groeven. Eerste aanspreekpunt: maatschappelijke organisaties.
 23. Partijen streven ernaar dat maatregelen bijdragen aan structurele verbeteringen van de arbeidsomstandigheden in de natuursteenketen en niet alleen zijn gericht op symptoombestrijding van schendingen. Het recht op organisatie en collectieve onderhandelingen zijn hierbij essentieel omdat dit arbeiders in staat stelt andere rechten, zoals veilige en gezonde arbeidsomstandigheden en een leefbaar loon, te verwerven. Maatregelen die hieraan bijdragen zijn bijvoorbeeld het faciliteren van 'worker empowerment' trainingen en trainingen aan (aspirant) vakbondsleden. Eerste aanspreekpunt: vakbonden.
 24. Partijen spreken af in 2019 een seminar 'sociale dialoog' te organiseren voor zes landen waar vandaan de toelevering aan Nederlandse en Belgische bedrijven met name geschiedt. Eerste aanspreekpunt: het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken in overleg met vakbonden.
 25. Partijen spreken af binnen een jaar na ondertekening de mogelijkheid tot samenwerking met externe partijen te onderzoeken, gericht op verhoging van het wettelijk minimumloon naar een leefbaar loon en/of alle andere thema's en sectorale afspraken, per productieland. Eerste aanspreekpunt: vakbonden.
 26. Partijen spreken af hun kennis over de thema's te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van genoemde maatregelen in bijlage 3.
 27. Partijen spreken af hun kennis over de specifieke thema's in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen te communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele of informele arbeidskrachten.

Artikel 7 - Rol overheden

Beleidscoherentie Nederlandse en Vlaamse overheid

De Nederlandse Rijksoverheid en Vlaamse overheid verbinden zich met dit Initiatief tot de volgende inspanningen:

1. Het onderwerp 'multistakeholder samenwerking in de natuursteensector' binnen de EU actief op de agenda te zetten en te bevorderen. In dit kader zullen de Nederlandse en Vlaamse overheden samen met landen die vergelijkbare initiatieven zijn gestart dan wel hier interesse in hebben (zoals Duitsland) nagaan waar de overeenkomsten tussen deze initiatieven liggen en een 'roadmap' opstellen om de nationale initiatieven op te schalen naar Europees niveau. Hierbij worden zowel overheden als bedrijven, vakbonden en maatschappelijke organisaties betrokken.
2. Diplomatieke vertegenwoordigers, bijvoorbeeld ambassades committeren, om de ondertekenaars van dit Initiatief te gaan ondersteunen bij het implementeren van hun IMVO-beleid, onder meer door het geven van voorlichting over IMVO in de natuursteensector in de lokale context en zich toe te leggen op economische MVO diplomatie in het kader van hun economische relaties. Als voorbeeld van die diplomatie valt te denken aan een bemiddelingsrol voor ambassades bij het in contact brengen van bedrijven met lokale overheden en stakeholders bij (het voorkomen van) mogelijk negatieve impact. Desgevraagd kan een ambassade de lokale overheid en stakeholders actief benaderen.
3. Als onderdeel van het Nederlandse en Vlaamse beleid het Initiatief in bilaterale en multilaterale relaties te promoten.
4. Zich inspannen om gedurende de looptijd van het Initiatief missies voor internationaal ondernemen (kennis, netwerken, trouble shooting en in sommige gevallen financiering) aan te laten sluiten op de resultaten die dit Initiatief wil boeken in de genoemde productielanden. In de delegaties kunnen in principe vertegenwoordigers van alle partijen van dit Initiatief deelnemen.

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen

5. Partijen bevorderen dat:
 - Het respecteren van mensenrechten en arbeidsrechten voor inkopers geen keuze is, maar een voorwaarde;
 - Aangesloten aanbestedende diensten inkopen bij bedrijven die kunnen aantonen due diligence uit te voeren conform de OESO-richtlijnen en resultaten boeken bij het aanpakken van problemen, bijvoorbeeld door het deelnemen aan het IMVO-Initiatief natuursteen.
6. Partijen stellen binnen een jaar na ondertekening een handreiking op voor maatschappelijk verantwoord inkopen van natuursteen. Zij bouwen daarbij voort op de algemene handreiking van PIANOo⁶. In 2020 of zo mogelijk eerder zal de handreiking worden aangevuld met de lessen uit de pilots (zie artikel 7, lid 14).
7. Aangesloten aanbestedende diensten vragen in nieuwe aanbestedingen hun opdrachtnemers om:
 - due diligence m.b.t. natuursteen uit te voeren; of
 - een rapport voor te leggen waaruit blijkt dat de toeleveranciers van natuursteen due diligence uitvoeren.

In Nederland komt dat overeen met toepassing van de Internationale Sociale Voorwaarden (ISV). Aangesloten aanbestedende diensten nemen dit op als contractvoorwaarde in de uitvoeringsfase en zien toe op de naleving van die contractvoorwaarden. Daarbij geldt voor alle opdrachten: pas toe of leg uit. In 2019 zal

⁶ <https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-mvi-duurzaam-inkopen/mvi-thema-s/internationale-sociale-voorwaarden/aan-slag-met-0>

de toepassing worden geëvalueerd, waarbij ook de lessen uit de pilot worden betrokken (zie artikel 7, lid 14).

Een voorbeeldbestektekst om ISV als contractvoorwaarde op te nemen is opgenomen in de bijlage 7. Ten opzichte van de voorbeeldtekst van het Rijk is deze op een aantal punten aangescherpt. Deze tekst zal in de eerste 3 maanden na ondertekening verder worden geconcretiseerd op basis van de bestaande inkooppraktijk.

Aangesloten overheden en bedrijven kunnen bij het secretariaat van TruStone informatie krijgen met betrekking tot de due diligence door aangesloten bedrijven.

8. De Nederlandse en Vlaamse overheid bevorderen dat ook andere overheden het due diligence-criterium (de ISV) in de uitvoeringsfase toepassen.
9. Bij het secretariaat kunnen er meldingen worden gedaan als er aanbestedingen worden gesignaleerd die geen aandacht hebben voor due diligence (ISV). De Nederlandse en Vlaamse overheid nemen het initiatief om met de desbetreffende overheid in gesprek te gaan over toekomstige toepassing van de ISV.
10. De partijen onderzoeken mede in het kader van de pilots (artikel 7, lid 13) hoe een selectie- en/of gunningscriterium gericht op due diligence kan worden geformuleerd dat voldoet aan de aanbestedingsbeginselen en rapporteren hier zo spoedig mogelijk over. Het onderzoek richt zich op de volgende vraagstukken:
 - Bedrijven die kunnen aantonen due diligence uit te voeren conform de OESO-richtlijnen en die resultaten boeken bij het aanpakken van problemen, bijvoorbeeld door het deelnemen aan het IMVO-Initiatief natuursteen, dienen hiervoor beloond te worden.
 - Aangesloten overheden zoeken in hun aanbestedingen zoveel mogelijk aansluiting bij de in het initiatief gekozen aanpak en de in dat kader door bedrijven te maken plannen van aanpak.
 - Naarmate bedrijven verder gevorderd zijn met hun due diligence proces krijgt dat in de beoordeling in de gunningsfase meer gewicht. Daarbij is leidend waar bedrijven staan op het tijdspad zoals beschreven in artikel 5, lid 1.
11. De Nederlandse en Vlaamse overheid gaan op EU-niveau bevorderen dat ook in andere lidstaten due diligence conform OESO-richtlijnen proportioneel en voldoende doorslaggevend wordt meegewogen in aanbestedingen en rapporteren daar uiterlijk een jaar na ondertekening over.
12. Als onderdeel van de mid-term review wordt een publieke rapportage uitgebracht over alle aanbestedingen van aangesloten overheden waar natuursteen het voorwerp van de inkoopopgave is.

Pilot Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en kinderarbeid

13. In 2017 hebben Nederlandse Partijen een pilotprogramma opgestart over de wijze waarop Maatschappelijk Verantwoord Inkoop bedrijven kan stimuleren om actief bij te dragen aan het terugdringen van MVO-risico's in de keten, in het bijzonder van kinderarbeid. Deze lessen zijn ook toepasbaar in andere sectoren dan natuursteen. Voor de pilot heeft de Nederlandse Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) middelen beschikbaar gesteld. De pilot is ook toegankelijk voor Vlaamse overheden en bedrijven.
14. De aanbestedende diensten die de Verklaring voor overheden bij het Initiatief TruStone ondertekenen, committeren zich daarmee aan de uitkomst van de pilot-aanbestedingen en implementeren de uitkomsten in toekomstige aanbestedingen van natuursteen, waarbij zowel de rechtmatigheid als de doelmatigheid in ogenschouw wordt genomen.

Artikel 8 – Rol brancheorganisaties en sectorfederaties

1. De brancheorganisaties zullen alle bedrijven die rechtstreeks of indirect bij hen zijn aangesloten benaderen om de Verklaring bij het Initiatief te ondertekenen.
2. Het belang van naleving van het Initiatief zal een regulier agendapunt zijn op de Algemene Ledenvergaderingen en bestuursvergaderingen van de brancheorganisaties.

3. De brancheorganisaties spannen zich ervoor in dat voor het welslagen van de door alle Partijen gedurende de looptijd van het Initiatief gezamenlijk opgezette thematische projecten daarin voldoende leden zullen participeren.
4. Ook dragen de brancheorganisaties zorg voor deelname van een goede vertegenwoordiging van hun leden aan de stakeholderbijeenkomsten van het Initiatief.

Artikel 9 - Rol maatschappelijke organisaties en vakbonden

1. De aangesloten maatschappelijke organisaties en vakbonden:
 - a) stellen, waar mogelijk, hun kennis en expertise ter beschikking in het kader van het doel van het Initiatief;
 - b) brengen de afspraken en uitgangspunten in dit Initiatief ook actief onder de aandacht van hun achterban en binnen coalities en (internationale) netwerken waaraan ze deelnemen;
 - c) brengen nieuwe inzichten die van belang zijn voor het IMVO-risicomanagement van bedrijven in de natuursteensector via de Stuurgroep onder de aandacht van Partijen en agenderen deze wanneer (gezamenlijk) handelen van Partijen geboden is, bijvoorbeeld in de vorm van het initiëren van een themaproject;
 - d) zullen in het bijzonder ten aanzien van de thematische projecten een actieve bijdrage leveren om te komen tot handelingsperspectief voor bedrijven;
 - e) zullen de eigen lokale netwerken waar mogelijk inschakelen ten behoeve van de projecten;
 - f) zijn bereid om kennis te delen met andere Partijen en aangesloten bedrijven rond actuele kwesties en voorbeelden;
 - g) zijn bereid om in de Stuurgroep tijdig melding te maken van signalen over misstanden in de sector (early warning);
 - h) zullen, waar mogelijk, informatie ontsluiten voor bedrijven over projecten met lokale partners aan het begin van productieketens. Waar deze projecten specifiek relevant zijn voor de natuursteensector zullen zij aangeven of en hoe bedrijven daar bij kunnen aansluiten;
 - i) ondersteunen actief de overige Partijen bij het benaderen van bedrijven in de natuursteensector die niet zijn aangesloten bij de brancheorganisaties.
2. Ook andere maatschappelijke organisaties die actief zijn in relevante regio's en/of met kennis en ervaring op specifieke thema's - met name Wo=men, ActionAid en IUCN - zullen worden betrokken in de uitvoering van het Initiatief, met name als het gaat om de specifieke thema's.

Artikel 10 - Governance

Vergadering van partijen

1. Alle partijen die het Initiatief ondertekenen hebben zitting in de vergadering van partijen (hierna: Vergadering van Partijen).

Stuurgroep

2. De Vergadering van Partijen stelt een stuurgroep (hierna: Stuurgroep) in. In de Stuurgroep zijn vier geledingen vertegenwoordigd: brancheorganisaties en individuele bedrijven (4 personen), vakbonden (2 personen), maatschappelijke organisaties (2 personen) en de Nederlandse Rijksoverheid en Vlaamse overheid (2 personen). Elke geleding stelt één plaatsvervanger aan.
3. De Stuurgroep stelt een huishoudelijk reglement op voor haar werkwijze. In het reglement worden ook zittingstermijnen nader afgesproken, opdat de continuïteit van de Stuurgroep kan worden gewaarborgd.

4. De Stuurgroep kan een onafhankelijk voorzitter aanstellen, niet verbonden aan een der partijen, die door de partijen met consensus wordt gekozen. De voorzitter heeft geen stemrecht.
5. Nieuwe partijen die de doelstellingen van het Initiatief onderschrijven en daaraan een bijdrage kunnen leveren, kunnen aan de Stuurgroep een verzoek doen om toe te treden als partij. De Stuurgroep stelt criteria op voor de toetreding van nieuwe partijen.
6. De Stuurgroep neemt besluiten op basis van consensus⁷.
7. De Stuurgroep ziet namens alle partijen toe op de naleving van het Initiatief en begeleidt de uitvoering. Wanneer de bijsturing van de uitvoering maatregelen vereist die in het Initiatief niet zijn beschreven, heeft de Stuurgroep het mandaat van de partijen om hierover te besluiten.
8. De Stuurgroep besluit over nieuwe projecten, initiatieven en samenwerking met andere partijen die de uitvoering van het Initiatief kunnen versterken of neemt besluiten over het starten of beëindigen van projecten die in het kader van het Initiatief worden uitgevoerd. Voorstellen hiertoe worden toegelicht in de jaarlijkse vergadering van partijen. Die vergadering heeft een adviesrol.
9. De Stuurgroep publiceert jaarlijks een verslag over de voortgang van de uitvoering en de bereikte resultaten van het Initiatief. In de rapportage gaat de Stuurgroep in op:
 - de door partijen verrichte inspanningen en bereikte resultaten;
 - de activiteiten in het kader van de thematische projecten en de bereikte resultaten;
 - de voortgang van due diligence bij individuele bedrijven in de sector.

Overige bijeenkomsten

10. De Stuurgroep organiseert tenminste jaarlijks bijeenkomsten van de Vergadering van Partijen waarop de voortgang van het Initiatief wordt besproken en de Stuurgroep verantwoording aflegt over het gevoerde beleid. De Vergadering van Partijen accordeert het jaarlijkse werkplan en de begroting van de Stuurgroep. Zij verleent jaarlijks decharge aan de Stuurgroep over het door haar gevoerde beleid.
11. Aan de Vergadering van Partijen wordt tevens gekoppeld een vergadering van deelnemers waarin praktische aspecten van de uitvoering van het Initiatief worden besproken en aanbevelingen aan de stuurgroep worden gedaan voor de versterking van de uitvoering van het Initiatief.
12. Eenmaal per jaar organiseert de Stuurgroep een brede stakeholdermeeting over het Initiatief.

Secretariaat

13. Voor de uitvoering van haar werk wordt de Stuurgroep bijgestaan door een secretariaat, dat onderdeel kan zijn van een breder secretariaat voor de borging van vergelijkbare initiatieven, zoals de IMVO-convenanten.
14. De Stuurgroep benoemt de coördinator van het secretariaat op basis van een voordracht van de organisatie waar het secretariaat zal worden gevestigd. De voordracht wordt gedaan op basis van een door stuurgroep en organisatie gezamenlijk vastgesteld functieprofiel. De coördinator is vervolgens betrokken bij de samenstelling van de staf van het secretariaat.
15. De coördinator van het secretariaat legt inhoudelijk verantwoording af aan de Stuurgroep.
16. Het secretariaat is verantwoordelijk voor de in hoofdstukken 1, 2 en 3 van dit Initiatief beschreven taken. Daarnaast ondersteunt het secretariaat de Stuurgroep bij

⁷ In de zin van: Een besluit wordt genomen in overeenstemming, zonder dat sprake is van een onoverkomelijk bezwaar bij één of meer van de partijen van het Initiatief.

het organiseren van de genoemde vergaderingen, onderhoudt het de contacten met en bevordert het de samenwerking met relevante nationale en internationale initiatieven, verzorgt het de externe communicatie over het Initiatief en levert het de Stuurgroep informatie die relevant is voor de beoordeling van de voortgang van het Initiatief.

17. Het secretariaat heeft de taak om te zorgen dat zorgvuldig wordt om gegaan met concurrentiegevoelige informatie van bedrijven en dat wanneer deze informatie verder wordt verspreid, deze zal worden geaggregeerd of geanonimiseerd zodat deze niet tot individuele bedrijven herleidbaar is.

Artikel 11 - Klachten- en geschillenmechanisme

Instelling klachten- en geschillencommissie

1. Uiterlijk één jaar nadat het Initiatief in werking is getreden, zullen de Partijen bij het Initiatief ervoor zorgdragen dat een onafhankelijke klachten- en geschillencommissie (hierna: klachten- en geschillencommissie) is ingesteld die alle Geschillen welke voortvloeien uit het Initiatief en Klachten in behandeling neemt.
2. Partijen streven ernaar de klachten- en geschillencommissie zo efficiënt mogelijk vorm te geven, eventueel in combinatie met klachten- en geschillenmechanismen uit andere multi-stakeholder initiatieven, zoals convenanten.
3. De klachten- en geschillencommissie zal bestaan uit drie leden:
 - één lid betreft een onafhankelijke voorzitter die deskundig is op het gebied van geschilbeslechting. Dit lid wordt unaniem benoemd door de Partijen bij het Initiatief.
 - twee leden betreffen deskundigen uit de natuursteensector. Het ene lid wordt bij meerderheid van stemmen benoemd door de brancheorganisaties die Partij zijn bij het Initiatief, het andere lid wordt bij meerderheid van stemmen benoemd door de vakbonden en maatschappelijke organisaties die Partij zijn bij het Initiatief.
4. De klachten- en geschillencommissie wordt bij de uitvoering van zijn taken bijgestaan door een secretariaat.
5. De klachten- en geschillencommissie zal een eigen werkwijze vaststellen. Deze werkwijze zal worden gebaseerd op hetgeen is opgenomen in de UN Guiding Principles on Business and Human Rights onder 30 en 31 over de Effectiviteit van Niet-Juridische Geschillenbeslechting. De tekst van deze werkwijze is leidend.
6. Twee jaar nadat de klachten- en geschillencommissie is ingesteld, zal de Stuurgroep de werking van het klachten- en geschillenmechanisme evalueren. Na de evaluatie heeft de Stuurgroep de mogelijkheid om de inhoud van het gekozen klachten- en geschillenmechanisme te wijzigen.

Bevoegdheid

7. De klachten- en geschillencommissie heeft de bevoegdheid om een uitspraak te doen over alle Geschillen die voortvloeien uit het Initiatief en Klachten.
8. Een klacht betreft een kwestie tussen een Belanghebbende(n) die niet rechtstreeks bij het Initiatief betrokken is (bijvoorbeeld een werknemer of omwonende van een fabriek of groeve in de toeleveringsketen) en een Aangesloten Bedrijf over schade waarvoor de Belanghebbende het bedrijf (mede) verantwoordelijk beschouwt.
9. Een Belanghebbende is één ieder, of een groep waartoe de Belanghebbende behoort, die schade heeft geleden welke is veroorzaakt of waaraan is bijgedragen door een Aangesloten Bedrijf of door een rechtssubject waaraan het Aangesloten Bedrijf rechtstreeks is gekoppeld. Rechtssubjecten kunnen als Belanghebbende worden beschouwd wanneer de belangen, die zij blijkens hun feitelijke gedragingen en de inhoud van de statuten specifiek vertegenwoordigen, zijn beschadigd als gevolg van een schending van het Initiatief. Een Belanghebbende kan tevens een partij zijn die een in de vorige twee zinnen omschreven belanghebbende bevoegd vertegenwoordigt.

10. Een Geschil betreft een kwestie tussen een Partij of Aangesloten Bedrijf en een andere Partij of Aangesloten Bedrijf met betrekking tot de nakoming van afspraken in dit Initiatief, of tussen het Secretariaat en een Aangesloten Bedrijf over (de kwaliteit van) het plan van aanpak en/of het voortgangsverslag van laatstgenoemde of het besluit van het Secretariaat over (de kwaliteit van) het plan van aanpak en/of het voortgangsverslag.
11. De in artikel 11 beschreven wijze van geschillenoplossing doet geen afbreuk aan de taak van het Nationaal Contactpunt voor de OESO-richtlijnen om bij te dragen aan het oplossen van kwesties die zich bij de toepassing van de OESO-richtlijnen in concrete gevallen voordoen.

Besluitvorming

12. De klachten- en geschillencommissie zal bij een Klacht of Geschil, nadat hoor en wederhoor zijn toegepast, beoordelen of een Partij of Aangesloten Bedrijf handelt in overeenstemming met het Initiatief.
13. De klachten- en geschillencommissie doet zo spoedig mogelijk uitspraak, doch in beginsel uiterlijk binnen zes (6) maanden, nadat een Klacht of Geschil schriftelijk aan haar is voorgelegd. Indien niet binnen deze termijn een uitspraak wordt gedaan, dient zij de bij de Klacht of het Geschil betrokken partijen schriftelijk gemotiveerd in te lichten over de redenen hiervan.
14. De klachten- en geschillencommissie besluit bij voorkeur unaniem, maar zo nodig met meerderheid van stemmen.
15. De schriftelijk gemotiveerde uitspraak van de klachten- en geschillencommissie inzake een Klacht of Geschil geldt voor de bij de procedure betrokken partijen als bindend.
16. De klachten- en geschillencommissie stelt bij haar uitspraak een termijn vast, welke in beginsel maximaal zes (6) maanden betreft, waarbinnen opvolging moet zijn gegeven aan haar uitspraak.
17. Tijdens de behandeling van een Klacht of Geschil door de klachten- en geschillencommissie onthouden alle in de procedure betrokken partijen alsmede Partijen en Aangesloten Bedrijven zich van publieke informatieverstrekking over de inhoud van de Klacht of het Geschil en het proces van de klacht- of geschilbehandeling.
18. De klachten- en geschillencommissie publiceert haar uitspraak en motivatie inzake een Klacht of Geschil zoveel mogelijk op een transparante wijze, met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en/of de concurrentiegevoeligheid van informatie.
19. De klachten- en geschillencommissie maakt jaarlijks het aantal Klachten en Geschillen die in behandeling zijn genomen, de thema's waar deze Klachten en Geschillen betrekking op hadden en de hoeveelheid die naar tevredenheid zijn opgelost, openbaar.

Klachten

Procedure voor de behandeling van klachten

20. Een Belanghebbende treedt - zo mogelijk - eerst zelf in contact met het Aangesloten Bedrijf dat schade heeft veroorzaakt, teneinde tot een regeling in der minne te komen.
21. Indien de in het vorige lid genoemde partijen niet binnen drie (3) maanden nadat het eerste contact is gelegd, en na een eventuele bemiddeling door de Stuurgroep op verzoek van de genoemde partijen, tot een minnelijke regeling hebben weten te komen, heeft de Belanghebbende de mogelijkheid om de kwestie voor te leggen aan de klachten- en geschillencommissie.
22. Indien nodig voor een eventuele gezamenlijke aanpak van de oorzaken van een Klacht met betrekking tot een specifieke fabriek of groeve dient het Secretariaat, op verzoek van de klachten- en geschillencommissie, vertrouwelijk informatie aan de klachten- en

geschillencommissie te verstrekken over de relatie van de bij het Initiatief Aangesloten Bedrijven met de desbetreffende fabriek of groeve. De betreffende Aangesloten Bedrijven worden geïnformeerd over de aard van de Klacht en de door het Secretariaat aan de klachten- en geschillencommissie ter beschikking gestelde informatie.

Opvolging uitspraak ter zake van een Klacht

23. Het Secretariaat houdt toezicht op de naleving van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie inzake een Klacht.
24. Wanneer het betreffende Aangesloten Bedrijf niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn opvolging heeft gegeven aan de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie, doet het Secretariaat daarvan melding aan de Stuurgroep en verstrekt zij de leden van de Stuurgroep, exclusief de leden die als individueel bedrijf daarin zitting nemen, alle relevante informatie over het betreffende Aangesloten Bedrijf, waaronder het schriftelijk gemotiveerde besluit van de klachten- en geschillencommissie. Dit met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en/of concurrentiegevoeligheid van de informatie.
25. Indien het betreffende Aangesloten Bedrijf niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn diens uitspraak opvolgt, zal het Secretariaat het Aangesloten Bedrijf schriftelijk rappelleren en aanmanen om binnen een termijn van drie (3) maanden alsnog na te komen.
26. Indien het opvolgen van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie het beïnvloeden van een fabriek of groeve betreft en deze fabriek of groeve geen medewerking verleent waardoor de uitspraak door het betreffende Aangesloten Bedrijf niet kan worden opgevolgd, kan de Stuurgroep bevorderen dat de bij het Initiatief Aangesloten Bedrijven niet van deze fabriek of groeve afnemen totdat de problemen naar behoren zijn opgelost.
27. In het geval waarin, anders dan in de in het vorige lid genoemde situatie, sprake is van het verwijtbaar niet opvolgen van de bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door het betreffende Aangesloten Bedrijf, staat het de bij de Klacht betrokken partij(en) vrij om informatie over de Klacht, de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie en het feit dat de uitspraak niet wordt nageleefd publiekelijk bekend te maken.
28. Indien het betreffende Aangesloten Bedrijf verwijtbaar niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn opvolging heeft gegeven aan diens uitspraak, ook niet na rappel zoals genoemd in lid 25, kan de Stuurgroep binnen een half jaar na het verstrijken van de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn, Partijen verzoeken om het Initiatief jegens het Aangesloten Bedrijf op te zeggen.
29. Partijen besluiten tot opzegging van het Initiatief jegens het betreffende Aangesloten Bedrijf met een meerderheid van stemmen. De Stuurgroep zal Partijen hiertoe relevante informatie verstrekken over de aard van de Klacht en het niet opvolgen van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door het Aangesloten Bedrijf, inclusief de schriftelijk gemotiveerde uitspraak van de klachten- en geschillencommissie. Dit met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en/of concurrentiegevoeligheid van de informatie.
30. Bij instemming van Partijen zal de Stuurgroep aan het betreffende Aangesloten Bedrijf mededelen dat het Initiatief door de andere Partijen jegens haar wordt opgezegd en dat zij geen rechten meer kan ontlenen aan dit initiatief, noch reclame meer mag maken over deelname aan het Initiatief.

Geschillen

Procedure voor het behandelen van een Geschil

31. Indien er sprake is van een Geschil tussen een Partij of Aangesloten Bedrijf en een andere Partij of Aangesloten Bedrijf, of tussen het Secretariaat en een Aangesloten Bedrijf, dan trachten de geschilpartijen het Geschil allereerst in goed onderling overleg op te lossen.
32. Indien het de in het vorige lid genoemde partijen niet lukt om binnen uiterlijk drie (3) maanden onderling tot overeenstemming te komen, leggen zij het Geschil schriftelijk voor aan de Stuurgroep. De Stuurgroep zal in het Geschil bemiddelen en proberen tot een voor beide geschilpartijen bevredigende oplossing te komen. Indien het Geschil een Partij of Aangesloten Bedrijf betreft die in de Stuurgroep zitting heeft, is deze uitgesloten van overleggen van de Stuurgroep ten aanzien van de geschiloplossing.
33. Vanaf het moment dat de Stuurgroep schriftelijk in kennis is gesteld van het Geschil onthouden alle bij het Geschil betrokken partijen alsmede Partijen en Aangesloten Bedrijven zich van publieke informatieverstrekking over de inhoud van het Geschil en het bemiddelingsproces bij de Stuurgroep.
34. De geschilpartijen verstrekken zo snel mogelijk, maar in ieder geval binnen drie (3) weken nadat de Stuurgroep schriftelijk van het Geschil in kennis is gesteld, de nodige informatie aan de Stuurgroep zodat deze zich goed kan voorbereiden. Als een van de geschilpartijen niet in staat is de nodige informatie binnen deze termijn te verstrekken, kan deze geschilpartij de Stuurgroep om uitstel vragen. De geschilpartij krijgt vervolgens een uitstel van drie (3) weken verleend om de nodige informatie te verstrekken, tenzij de Stuurgroep anders besluit.
35. Binnen drie (3) weken na ontvangst van alle vereiste informatie zal de Stuurgroep met de geschilpartijen in overleg treden en trachten tot een oplossing van het Geschil te komen. De Stuurgroep kan ervoor kiezen daarbij een eventuele derde(n) uit te nodigen om aan dit overleg deel te nemen.
36. De Stuurgroep zal haar uiterste best doen om binnen twee (2) maanden nadat zij schriftelijk van het Geschil in kennis is gesteld, tot een voor beide geschilpartijen bevredigende oplossing te komen. Als de Stuurgroep niet in staat is om binnen deze termijn tot een oplossing te komen, kan de periode uitgesteld worden met maximaal twee (2) maanden, tenzij de Stuurgroep anders besluit.
37. Mocht de Stuurgroep niet tot een oplossing van het Geschil kunnen komen dan kan de Stuurgroep, na instemming van beide geschilpartijen, een onafhankelijke bemiddelaar, bijvoorbeeld een mediator, inschakelen. Deze bemiddelaar zal een advies aan de Stuurgroep uitbrengen ten aanzien van een oplossing van het Geschil.
38. De Stuurgroep zal met de geschilpartijen in overleg treden over haar voorgestelde oplossing. Deze zal zij ook nog schriftelijk aan geschilpartijen bevestigen.
39. Indien de Stuurgroep er niet in slaagt om partijen tot overeenstemming te laten komen of het voorstel wordt door (één van) de geschilpartijen niet als bevredigend geacht, dan kan het Geschil door (één van) de geschilpartijen worden voorgelegd aan de klachten- en geschillencommissie.

Opvolging uitspraak klachten- en geschillencommissie

40. Het Secretariaat houdt toezicht op de naleving van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie inzake een Geschil tussen een Partij of Aangesloten Bedrijf met een andere Partij of Aangesloten Bedrijf.
41. Ingeval het een uitspraak betreft in een Geschil tussen een Aangesloten Bedrijf of Partij met het Secretariaat, dan houdt de Stuurgroep, exclusief - voor zover deze in de Stuurgroep zit - de Partij of het Aangesloten Bedrijf dat partij in het Geschil is, toezicht op de naleving van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie. Hiervoor verstrekt het Secretariaat de leden van de Stuurgroep, exclusief de leden die als

individueel bedrijf daarin zitting nemen, alle relevante informatie over de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf, waaronder de schriftelijk gemotiveerde uitspraak van de klachten- en geschillencommissie. Dit met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en/of concurrentiegevoeligheid van de informatie.

42. Indien het een Geschil tussen een Partij of Aangesloten Bedrijf en een andere Partij of Aangesloten Bedrijf betreft en een Partij of Aangesloten Bedrijf volgt niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn diens uitspraak op, dan zal het Secretariaat de betreffende Partij die of het betreffende Aangesloten Bedrijf dat de uitspraak niet opvolgt schriftelijk rappelleren en aanmanen om binnen een termijn van drie (3) maanden alsnog na te komen.
43. Indien het een Geschil tussen het Secretariaat en een Aangesloten Bedrijf betreft en de laatste volgt niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn diens uitspraak op, dan zal de Stuurgroep het betreffende Aangesloten Bedrijf dat de uitspraak niet opvolgt schriftelijk rappelleren en aanmanen om binnen een termijn van drie (3) maanden alsnog na te komen.
44. In het geval waarin sprake is van het verwijtbaar niet opvolgen van de bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door een Partij of Aangesloten Bedrijf, staat het de bij het Geschil betrokken partij(en) vrij om informatie over het Geschil, de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie en het feit dat de uitspraak niet wordt nageleefd publiekelijk bekend te maken.
45. Indien de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf verwijtbaar niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn opvolging geeft aan diens uitspraak, ook niet na rappel zoals genoemd in lid 42 en 43, kan de Stuurgroep binnen een half jaar na het verstrijken van de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn, Partijen verzoeken om het Initiatief jegens de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf op te zeggen.
46. Partijen besluiten tot opzegging van het Initiatief jegens de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf met een meerderheid van stemmen. De Stuurgroep zal Partijen hiertoe relevante informatie verstrekken over de aard van het Geschil en het niet opvolgen van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf, inclusief de schriftelijk gemotiveerde uitspraak van de klachten- en geschillencommissie. Dit met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en/of concurrentiegevoeligheid van de informatie.
47. Bij instemming van een meerderheid van Partijen zal de Stuurgroep aan de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf mededelen dat het Initiatief door de andere Partijen jegens haar wordt opgezegd en dat zij geen rechten meer kan ontlenen aan dit initiatief, noch reclame meer mag maken over deelname aan het Initiatief.

Artikel 12 - Financiering

1. De ondersteuning van de uitvoering van dit Initiatief is gebaseerd op een sluitende financiering van een begroting die door Partijen is overeengekomen.
2. De financiële bijdrage van bedrijven aan de begroting van dit Initiatief, zoals door partijen afgesproken, en zoals in lid 1 omschreven, is, per type bedrijf, opgenomen in bijlage 8.
3. Naast een jaarlijkse financiële bijdrage zetten bedrijven die de Verklaring voor Aangesloten Bedrijven tekenen hun eigen middelen in ten behoeve van due diligence en projecten.
4. Bij collectieve projecten die in het kader van dit Initiatief zijn of worden ontwikkeld kunnen louter bedrijven die de Verklaring hebben ondertekend in aanmerking komen voor cofinanciering.

Artikel 13 – Looptijd Initiatief

1. Het Initiatief treedt in werking per 1 oktober 2019, indien en nadat de streefcijfers, zoals opgenomen in artikel 3 van het Initiatief, bereikt zijn dan wel indien partijen dan van mening zijn dat er voldoende bedrijven en aanbestedende diensten in Nederland en Vlaanderen zijn die respectievelijk de Verklaring voor bedrijven en de Verklaring voor aanbestedende diensten zullen ondertekenen.
2. Na 5 jaar volgt een evaluatie op basis waarvan besloten zal worden of het Initiatief wordt voortgezet.

Artikel 14 – Toetreding tot het Initiatief

1. Nieuwe partijen die de doelstellingen van het Initiatief onderschrijven en daaraan een bijdrage willen en kunnen leveren, kunnen aan de Stuurgroep een verzoek doen om toe te treden als partij.
2. De Stuurgroep beoordeelt het verzoek tot toetreding op basis van door haar opgestelde en vooraf kenbare, objectieve en non-discriminatoire criteria voor toetreding.

Artikel 15 – Opzegging van het Initiatief

1. Iedere Partij of Aangesloten Bedrijf bij het Initiatief kan vanaf 1 jaar nadat zij het Initiatief respectievelijk de Verklaring Aangesloten Bedrijven ondertekende, haar deelname aan het Initiatief, met redenen omkleed, opzeggen bij de Stuurgroep. Opzegging geschiedt door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de Stuurgroep.
2. Na de opzegging blijft de betreffende Partij of Aangesloten Bedrijf nog 1 jaar gebonden aan de afspraken in het Initiatief. Maatschappelijke organisaties die Partij zijn kunnen bij ontbreken van financiering of beëindiging organisatie hun deelname per het daarop volgende jaar opzeggen.
3. Wanneer een Partij of Aangesloten Bedrijf haar deelname aan het Initiatief opzegt, blijft het Initiatief voor de overige partijen bij het Initiatief in stand, voor zover de inhoud en strekking ervan zich daartegen niet verzetten.
4. Wanneer er sprake is van het verwijtbaar niet opvolgen van een uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door een Partij of Aangesloten Bedrijf, ook niet nadat zij daartoe gerappelleerd is, kan het Initiatief door Partijen jegens de betreffende Partij of het betreffende Aangesloten Bedrijf worden opgezegd. In dat geval is geen sprake van een opzeggingstermijn.

IV - Verklaring bedrijven betreffende IMVO-initiatief *TruStone*

Ondergetekende verklaart kennis te hebben genomen van de afspraken die in het Multi-stakeholder Initiatief TruStone, getekend op ... 2019 te ..., zijn gemaakt, met de bedoeling hen te ondersteunen bij de invulling van hun internationale maatschappelijke verantwoordelijkheid, en de doelstelling en werkwijze van het Initiatief te onderschrijven.

In het kader van dit Initiatief gaan de ondertekenende bedrijven akkoord met de gemaakte afspraken in artikel 5 en nemen ze de volgende verplichtingen op zich:

Bedrijven die natuursteen importeren

1. Bedrijven zullen:

- a) binnen een jaar na aansluiting bij het Initiatief een due diligence proces uitvoeren met behulp van de handreiking uit bijlage 1 en een collectieve due diligence die door Partijen binnen een half jaar na inwerkingtreding van het Initiatief wordt opgesteld (in bijlage 2 is een voorbeelduitwerking opgenomen). Voor natuursteen waarvan de winning en verwerking heeft plaatsgevonden in landen waar volgens de collectieve due diligence geen risico's voorkomen kunnen bedrijven volstaan met de stappen 1 en 2.1 van Bijlage 1. Voor natuursteen waarvan de winning en/of verwerking heeft plaatsgevonden in landen waar wel risico's voorkomen, moeten bedrijven alle stappen van bijlage 1 doorlopen. Risicolanden worden gedefinieerd in de collectieve due diligence (zie artikel 6). Tot die tijd ligt de focus op landen buiten de Europese Economische Ruimte. Volgens de richtlijnen wordt er geprioriteerd op basis van risico;
- b) jaarlijks een plan van aanpak presenteren als onderdeel van hun due diligence proces en dat ter beoordeling voorleggen aan het secretariaat (zie artikel 6). De beoordeling van het plan van aanpak gebeurt naar redelijkheid en billijkheid en hangt af van de omvang van het bedrijf, de invloed op de waardeketen, mate van ervaring en de omvang van IMVO-risico's die worden gelopen. Zie bijlage 4 voor een uitwerking van voorbeelden voor een aantal typen bedrijven. Het secretariaat zal een format voor plannen van aanpak en een beoordelingskader uitwerken die door de stuurgroep worden goedgekeurd en daarna publiek worden gemaakt;
- c) in hun jaarlijkse plan van aanpak expliciet ingaan op:
 - het inzicht dat zij door het due diligence proces hebben gekregen in hun productie- of toeleveringsketen en de mogelijke impacts in hun keten;
 - hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van contracten etc.) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve gevolgen en te nemen maatregelen om deze te verminderen;
 - het beleid en de maatregelen die zij voeren op de thema's die door Partijen als prioritair zijn benoemd (zie hieronder) en deelname aan de door Partijen voor die thema's geformuleerde collectieve projecten die aansluiten bij gebleken substantiële risico's op die thema's;
 - het formuleren van kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering voor de duur van het Initiatief, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar;
- d) aan het secretariaat per steentype de volgende informatie te leveren, die door het secretariaat strikt vertrouwelijk behandeld zal worden:
 - Binnen 6 maanden na aansluiting bij het Initiatief
 - 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten (groothandels/agenten en soms fabrieken)
 - Binnen 1 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 50% inzicht geven in fabrieken
 - 50% inzicht in groevegebied (subdistrict)
 - 25% inzicht geven in groeven

- Binnen 2 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten
 - 75% inzicht geven in fabrieken
 - 75% inzicht in groevegebied (subdistrict)
 - 50% inzicht geven in groeven
 - Binnen 3 jaar na aansluiting bij het Initiatief
 - 100% inzicht geven in de eerste schakel van de keten
 - 100% inzicht geven in fabrieken
 - 100% inzicht geven in groevegebied (subdistrict)
 - 75% inzicht geven in groeven
2. Wanneer de onder 1 genoemde doelstellingen niet worden behaald, zullen deelnemende bedrijven dit met een uitleg voorgeleggen aan het secretariaat. Het Secretariaat oordeelt op basis van de uitleg voor het niet behalen van de doelstelling(en) en het Plan van Aanpak of het bedrijf voldoet aan de verwachtingen van het Initiatief.
 3. Informatie over de groevegebieden stelt het secretariaat in staat om te zien waar de gezamenlijke leverage van partijen ligt en welke gebieden kansrijk zijn voor gezamenlijke projecten. Voor het aanleveren van informatie aan het secretariaat over waar de groeven zich bevinden, is het van belang zo specifiek mogelijk de locatie aan te geven;
 4. overwegen om een andere leverancier te zoeken indien een leverancier niet tot medewerking te bewegen is en een eventuele gezamenlijke aanpak van bij het Initiatief betrokken bedrijven en partijen niet tot een gewenst resultaat leidt;
 5. in hun due diligence specifieke aandacht besteden aan de specifieke thema's (zie artikel 6, lid 14 t/m 27), in alle stappen van het due diligence proces (lokale) maatschappelijke organisaties betrekken waar mogelijk. Dat wil zeggen dat zij op deze thema's mogelijke negatieve impact in kaart brengen, concrete doelstellingen formuleren en maatregelen zullen nemen die gepast zijn in het licht van de inzichten die hun due diligence proces oplevert. Bijlage 3 geeft bedrijven handelingsperspectieven die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Op basis van het leerproces kunnen verschillende handelingsperspectieven verder worden ontwikkeld voor verschillende typen bedrijven. Indien bedrijven kiezen voor andere maatregelen, leggen zij dat uit in hun rapportage aan de stuurgroep. Naast handelingsperspectieven geeft bijlage 3 ook een overzicht van collectieve projecten. Van bedrijven wordt verwacht dat zij deelnemen aan projecten die op basis van hun due diligence relevant zijn. Als een bedrijf besluit niet deel te nemen aan een voor hem relevant project, dan zal het goed toelichten waarom deze keuze is gemaakt. Deelname aan collectieve projecten neemt het secretariaat mee in de beoordeling van het Plan van Aanpak. Per project zal worden gezocht naar financieringsmogelijkheden;
 6. vanaf 1 jaar na aansluiting bij het Initiatief publiekelijk communiceren op basis van de OESO-richtlijnen en de afspraken in het Initiatief. In de stuurgroep maken Partijen na 1 jaar nadere afspraken over welke inhoudelijke informatie bedrijven naar buiten gaan brengen.

Bedrijven die uitsluitend afnemen van Nederlandse of Belgische importeurs

1. Bedrijven zullen:
 - vragen wat hun beleid is ten aanzien van IMVO en nagaan in hoeverre de in dit Initiatief genoemde thema's hierin terugkomen;
 - overwegen om een andere importeur te zoeken indien er geen bevredigend antwoord komt binnen eerste jaar of als een importeur niet/nauwelijks beleid heeft of wil ontwikkelen;
 - Nederlandse en Belgische importeurs, waar bedrijven van afnemen, aansporen om deel te nemen aan het Initiatief;

- rapporteren over zijn inkoop aan het secretariaat.

Bedrijven die natuursteen afnemen van Nederlandse of Belgische producenten

Voor natuursteen die is gewonnen en verwerkt in Nederland of België zal een bedrijf een certificaat vragen. De aankoopfactuur kan als zodanig dienen.

Ondertekende bedrijven verklaren eveneens akkoord te gaan met de voor hen relevante bepalingen in de overige artikelen en met de werkwijze van het klachten- en geschillenmechanisme dat Partijen in het kader van dit Initiatief hebben ingesteld.

Deze Verklaring is geldig gedurende de looptijd van het Initiatief en kan vanaf 1 jaar na ondertekening met redenen omkleed bij de stuurgroep van het Initiatief worden opgezegd. Na de opzegging is het bedrijf nog een jaar gebonden aan de Verklaring. De stuurgroep maakt de opzegging openbaar. Lopende een geschil kan een bedrijf zijn Verklaring niet opzeggen.

De Verklaring wordt als opgezegd beschouwd bij: faillissement, bedrijfsbeëindiging, overlijden eigenaar. Dit kan ook gelden voor: een wijziging in het Initiatief die aantoonbaar zwaarwegende negatieve gevolgen heeft voor het bedrijf of overname door een ander bedrijf, indien opzegging van dit Initiatief een ontbindende voorwaarde bij verkoop vormt.

Wanneer een bedrijf dat de Verklaring heeft ondertekend zijn activiteiten in de natuursteensector beëindigt gedurende de looptijd van het Initiatief, kan het zijn Verklaring per die datum opzeggen waardoor alle verplichtingen samenhangend met die Verklaring per datum opzegging voor hem eindigen.

Handtekening:

Organisatie:

Naam:

Datum:

V - Verklaring aanbestedende diensten betreffende *IMVO-initiatief TruStone*

Ondertekenende overheden verklaren hierbij dat zij kennis genomen hebben van de afspraken die Partijen in het Initiatief Natuursteen, getekend in ... op ... 2019, hebben gemaakt, met de bedoeling hen te ondersteunen bij maatschappelijk verantwoord inkopen, en dat zij de doelstelling en werkwijze van het Initiatief onderschrijven.

Deelnemende overheden benutten bij de inkoop van natuursteen de huidige mogelijkheden op het gebied van duurzame inkoop in de wetgeving voor overheidsopdrachten maximaal en verklaren:

- bij nieuwe aanbestedingen hun opdrachtnemers te vragen om:
 - due diligence m.b.t. natuursteen uit te voeren; of
 - een rapport voor te leggen waaruit blijkt dat de toeleveranciers van natuursteen due diligence uitvoeren.

In Nederland komt dat overeen met toepassing van de Internationale Sociale Voorwaarden (ISV). Aangesloten aanbestedende diensten nemen dit op als contractvoorwaarde in de uitvoeringsfase van de opdracht en zien toe op de naleving ervan. Daarbij geldt voor alle opdrachten: pas toe of leg uit.

- in hun aanbestedingen zoveel mogelijk aansluiting te zoeken bij de in het Initiatief gekozen aanpak en de in dat kader door bedrijven te maken plannen van aanpak.
- de uitkomsten van de pilot *maatschappelijk verantwoord inkopen en kinderarbeid* te zullen toepassen in toekomstige aanbestedingen van natuursteen, waarbij zowel de rechtmatigheid als de doelmatigheid in ogenschouw wordt genomen.

Deze Verklaring is geldig gedurende de looptijd van het Initiatief en kan vanaf 1 jaar na ondertekening met redenen omkleed bij de stuurgroep van het Initiatief worden opgezegd. Na de opzegging is de overheid nog een jaar gebonden aan de Verklaring. De stuurgroep maakt de opzegging openbaar.

Handtekening:

Organisatie:

Naam:

Datum:

VI - Steunbetuiging aan het *IMVO-initiatief TruStone*

Ondertekende partij

- verklaart kennis genomen te hebben van de tekst van het Initiatief TruStone getekend op ... te ...;
- betuigt steun aan de doelen die de partijen met dit Initiatief nastreven;
- is bereid tot samenwerking met de partijen en tot het zoeken van synergie tussen de eigen activiteiten en de uitvoering van het Initiatief;
- is bereid een bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelen en de uitvoering van de activiteiten in het kader van het Initiatief;
- is bereid haar steun aan het Initiatief extern te communiceren;
- (in geval bij de partij bedrijven zijn aangesloten die actief zijn in de natuursteensector:) zal haar leden aanbevelen zich aan te sluiten bij het Initiatief;
- en is bereid te participeren in de stakeholdergroep waarmee de partijen kunnen klankborden over de voortgang en uitvoering van het Initiatief.

Handtekening:

Organisatie:

Naam:

Datum:

VII – Bijlagen

Bijlage 1 – Handreiking due diligence en inkooppraktijk

Verwachtingen overheid en maatschappij

De overheid, consumenten, werkgevers- en werknemersorganisaties en maatschappelijke organisaties verwachten van ondernemers dat zij zakendoen met respect voor mens en milieu. Internationaal is dat vastgelegd in de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (verder: OESO-richtlijnen)⁸, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights⁹ (verder: UNGP's) en de arbeidsnormen van de internationale arbeidsorganisatie ILO¹⁰ die daarin zijn opgenomen. Deze kaders moeten worden nageleefd door bedrijven¹¹. In een handleiding geeft de OESO praktische handvatten om dat te doen¹². Daarnaast wordt op basis van deze kaders ook beleidscoherentie van overheden verwacht. Deze kan zich o.a. vertalen in de inkooppraktijk.

Internationaal zakendoen brengt risico's met zich mee, waardoor de kans bestaat dat bedrijven door hun activiteiten de eerder genoemde internationale kaders en normen schenden. Daarom wordt van bedrijven verwacht dat zij hun productie- of toeleveringsketens kennen en de noodzakelijke stappen nemen om schade te voorkomen.

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen vereist 'Due Diligence'

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights en de OESO-Richtlijnen schrijven voor dat bedrijven die zelf of via hun productie- of toeleveringsketen internationaal zaken doen 'due diligence' toepassen.

Due diligence op het vlak van MVO is het continu doorlopende proces waarin bedrijven de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen¹³ identificeren, voorkomen en verminderen en verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impact.¹⁴

Met negatieve impacts in de productie- of toeleveringsketen wordt in deze handreiking gedoeld op kwesties als kinderarbeid, uitbuiting van werknemers of schade aan het milieu die via internationale toelevering in verband staat met afnemers in Nederland.

Bij de uitwerking van due diligence staan niet de risico's voor het bedrijf centraal, maar de rechten van en de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact voor *belanghebbenden*. Voorbeelden zijn werknemers in de eigen onderneming of op productielocaties, het milieu en lokale gemeenschappen. Betekenisvolle betrokkenheid van deze belanghebbenden in het due diligence proces is cruciaal. Maatschappelijke organisaties en vakbonden kunnen bedrijven ondersteunen bij het met lokale belanghebbenden in contact komen.

⁸ <http://www.oecd.org/investment/mne>

⁹ <http://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles-on-business-and-human-rights-1>

¹⁰ <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

¹¹ Meer informatie vindt u onder meer via www.oesorichtlijnen.nl en www.ser.nl/nl/themas/imvo

¹² <https://www.oesorichtlijnen.nl/documenten/publicatie/2018/05/31/oecd-due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct>

Voor bedrijven is het ten eerste van belang om te bepalen **waar in de eigen bedrijfsvoering of in de productie- of toeleveringsketen** negatieve impacts voor belanghebbenden kunnen bestaan. Het is vervolgens van belang de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impacts te verifiëren bij interne en externe belanghebbenden (stakeholders).

Ten tweede is het van belang om te bepalen **wat** aan te pakken. Wanneer niet alles tegelijkertijd kan worden aangepakt, moet er geprioriteerd worden. Bedrijven zouden zich dan in eerste instantie moeten richten op het voorkomen en verminderen van de ernstigste gevolgen of die gevolgen die bij later ingrijpen onomkeerbaar zouden worden. De ernst van de risico's en mate van de waarschijnlijkheid waarmee zij zich voordoen, zijn daarbij belangrijke criteria.

Vervolgens kan het bedrijf nagaan **hoe het de (risico's op) negatieve impacts in volgorde van prioriteit kan voorkomen en verminderen**. Waar de invloed (leverage) van het bedrijf op het voorkomen en verminderen van een negatieve impact groot is, heeft het bedrijf meer directe mogelijkheden om risico's te beperken, in samenspraak met belanghebbenden (stakeholders).

Indien een bedrijf zelf de oorzaak is van schade in zijn productie- of toeleveringsketen of daaraan heeft bijgedragen, dan dient het bedrijf herstel en compensatie te bieden. Als het bedrijf de schade weliswaar niet heeft veroorzaakt of daaraan heeft bijgedragen, maar er wel sprake is van 'directe betrokkenheid' bij handelingen die tot schade hebben geleid, dan dient het bedrijf zich in te spannen om andere verantwoordelijke partijen tot herstel en compensatie te bewegen en/of zelf bij te dragen aan herstel of compensatie.

Vaak zijn bedrijven geneigd om alleen (risico's op) negatieve impacts aan te pakken die binnen hun invloedssfeer liggen. Maar ook als er sprake is van een beperkte invloed en bij complexe problemen verder in de productie- of toeleveringsketen zijn er vaak mogelijkheden om deze invloed via samenwerking met anderen (bijvoorbeeld via

gezamenlijke projecten met andere bedrijven in het Initiatief of via een multistakeholder-initiatief) te vergroten. Creatief nadenken hierover met andere betrokken bedrijven en belanghebbenden kan nieuwe inzichten en ideeën opleveren.

Het is van belang dat het bedrijf de effectiviteit van de ondernomen acties monitort. Een bijkomend positief effect van *due diligence* is dat een beter inzicht in de eigen bedrijfsprocessen en productie- of toeleveringsketen ook kansen in beeld brengt, die benut kunnen worden om bijvoorbeeld kwalitatief betere producten te fabriceren, productieprocessen efficiënter te maken en reputatievoordelen te benutten.

Door het proces van *due diligence*, kunnen bedrijven op een gestructureerde manier risico's op negatieve impacts op mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu etc. aanpakken. Het is in het algemeen in het belang van werknemers en andere belanghebbenden, dat de handelsrelatie wordt voortgezet op het moment dat gewerkt wordt aan verbeteringen. In sommige gevallen van risico's met zeer ernstige en onomkeerbare gevolgen, kan eventueel besloten worden tot een tijdelijke opschorting van een relatie gedurende de inspanningen tot vermindering van de risico's. Nadat pogingen tot risicovermindering hebben gefaald, en als het bedrijf risicovermindering niet haalbaar acht, is stopzetting van de relatie een laatste toevlucht. In zijn besluit tot stopzetting van een relatie dient een bedrijf de mogelijke sociaaleconomisch ongunstige effecten (bijvoorbeeld het verlies van werkgelegenheid) van die stopzetting mede in overweging te nemen.

Het Initiatief stelt bedrijven in staat om waar mogelijk samen te werken om kennis en capaciteit te delen en kosten te besparen.

Doelstelling handreiking

De handreiking is een eenvoudig stappenplan dat bedrijven in de natuursteensector kunnen gebruiken om een MVO risico- en kansanalyse uit te voeren en de eigen productie- of toeleveringsketen in kaart te brengen. Met behulp van de uitkomsten uit deze analyse kunnen bedrijven met gepaste inspanning die risico's voorkomen en verminderen en de aanwezige kansen daar waar mogelijk benutten.

Stappenplan

<p>1. Hoe veranker ik due diligence in mijn bedrijfsprocessen en monitoringssystemen?</p>	<p>Deze eerste stap is noodzakelijk om te zorgen dat de analyse van de productie- of toeleveringsketen niet elke keer helemaal opnieuw hoeft te worden uitgevoerd. Als bijvoorbeeld bij het opleiden van inkopers en bij het vaststellen van inkoopbeleid MVO due diligence meteen wordt opgenomen, dan scheelt dat later veel extra werk. Denk bijvoorbeeld aan de volgende stappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van een MVO-beleid (omvat onderwerpen zoals hierboven beschreven en benoemt de uitgangspunten waar het bedrijf zich aan gehouden voelt) en dit verweven in bedrijfsprocessen (onder meer in het risicomanagementsysteem, bijvoorbeeld met een 'code of conduct', en in inkoopssystemen) • Bepalen welke functies betrokken worden bij beleids – en besluitvormingsproces, onder andere inkopers • Communiceren van het beleid in de productie- of toeleveringsketen • Monitorings- en auditprotocol aanpassen en toevoegen van
--	---

	<p>MVO onderwerpen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instellen van een klachtenmechanisme, waar individuen, groepen en organisaties die negatieve gevolgen ondervinden van het handelen van de onderneming terecht kunnen met eventuele klachten
<p>2.1. Wat produceer ik en waar produceer ik? Ken je productie- of toeleveringsketen.</p>	<p>De volgende stap is het in kaart brengen van de producten die je maakt/laat maken.¹⁵</p> <p>Te zetten stappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overzicht van eindproducten • In kaart brengen van de niveaus (<i>tiers</i>, denk aan agent/fabriek/contractor/groeve etc.) en deel van het productieproces (fabriek, groeve, steenhakken) voor de betreffende keten • In kaart brengen in welk land het product wordt geproduceerd en in welke regio binnen dat land • In kaart brengen van de fabriekslocatie(s) en locaties van groeven binnen desbetreffende keten.
<p>2.2. Welke algemene risico's gerelateerd aan mijn product(en) zijn er?</p>	<p>Identificeer de mogelijke risico's op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu (NB – milieurisico's kunnen leiden tot schending van mensenrechten!) en corruptie bij de verschillende producten, productielocaties en productieprocessen van natuursteen. Consulteer hierbij, zeker op het vlak van vakbondsvrijheid, kinderarbeid en gedwongen arbeid, stakeholders (waaronder werknemers, lokale NGO's en lokale vakbonden) die veel inzicht hebben in de feitelijke situatie ter plekke en laat hen weten wat er met de door hen geleverde informatie wordt gedaan.</p> <p>Deze analyse wordt uitgevoerd op hoofdlijnen op basis van beschikbare tools, zoals de MVO Risico Checker (www.mvorisicochecker.nl), en met behulp van de kennis van experts over specifieke landen en/of sectoren. Het geeft een beeld van de risico's die gezien het product, productieproces en de productlocatie in kaart kunnen worden gebracht.</p> <p>Het betreft niet alle onderwerpen die van toepassing kunnen zijn, maar Partijen verwachten van aangesloten bedrijven dat zij in hun risicoanalyse nadrukkelijk aandacht besteden aan de volgende acht thema's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Discriminatie en gender; 2. Kinderarbeid; 3. Gedwongen arbeid; 4. Leefbaar loon; 5. Vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling; 6. Veiligheid en gezondheid; 7. Lucht-, bodem- en watervervuiling; 8. Landrechten. <p>Als er andere risico's dan bovenstaande thema's geïdentificeerd worden, worden deze ook meegenomen in de risicoanalyse</p>

¹⁵ Prioriteren is nadrukkelijk onderdeel van de stap om de keten te verkennen. Prioritering moet altijd plaatsvinden op basis van risico's, zie 2.3. Daarom moet voor alle producten een due diligence plaatsvinden.

<p>2.3. Wat is mijn relatie tot de (risico op de) geïdentificeerde negatieve impact(s)? Veroorzaken, eraan bijdragen, eraan direct gelinkt zijn, of geen directe link?</p>	<p>In deze stap wordt bepaald wat de relatie tussen het bedrijf en de feitelijke en potentiële 'negatieve impacts' zijn in de eigen productie- of toeleveringsketen en onder de zakelijke relaties van het bedrijf. Een bedrijf kan directe veroorzaker van de negatieve impact zijn, eraan bijdragen of gelinkt zijn.</p> <p>Mogelijk kunnen niet alle (risico's op) negatieve effecten tegelijk worden aangepakt. Prioritering is daarom een essentieel element van deze stap. Dat aan bepaalde zaken prioriteit wordt gegeven betekent niet dat andere zaken minder van belang zijn of dat het ene recht meer van belang zou zijn dan het andere. Het is vooral bedoeld om de activiteiten volgtijdelijk te kunnen aanpakken en middelen in te zetten naar gelang de ernst van de mogelijke negatieve impacts. Prioritering moet plaatsvinden in samenspraak met belanghebbenden en experts.</p> <p>Bij prioritering van risico's dient een samenhangende afweging gemaakt te worden op basis van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe ernstig is het geïdentificeerde negatieve effect, in termen van de omvang, het aantal mensen dat het betreft en de mogelijke onomkeerbaarheid van de gevolgen? • Hoe waarschijnlijk het negatieve effect zich zal voordoen; hoe groot is de kans op een negatief effect? <p>Vaak zijn bedrijven geneigd om in hun aanpak te beginnen bij die risico's te kijken die binnen hun directe invloedssfeer liggen. Maar ook als er sprake is van een beperkte invloed (leverage) en bij complexe problemen verder in de keten, zijn er vaak mogelijkheden om deze invloed via samenwerking met anderen (bijvoorbeeld met andere bedrijven en andere partijen) te vergroten.</p>
<p>3. Hoe pak ik risico's aan? (voorkomen, verminderen, herstellen, compenseren)</p>	<p>Wanneer een bedrijf een risico op het veroorzaken van een negatieve impact in de context van zijn productie- of toeleveringsketen identificeert, behoort het de noodzakelijke stappen te nemen om die negatieve impact af te wenden of te voorkomen.</p> <p>Voor het uitwerken van een plan van aanpak is het volgende van belang:</p> <p><u>1. Feitelijke negatieve impacts:</u> hoe kan ik deze voorkomen of wat kan ik doen om schade die al ontstaan is te verminderen/compenseren?</p> <p><u>2. Risico's op negatieve impacts:</u> wat is een reële inspanning/wat ligt binnen mijn macht om risico's te voorkomen/verminderen?</p> <p>In beide gevallen zal zoveel mogelijk in samenwerking met kwetsbare/getroffen partijen en andere belanghebbenden moeten worden samengewerkt om te bepalen welke acties nodig zijn en wie welk deel van die acties op zich neemt.</p> <p>Belangrijk is om allereerst te kijken naar de relatie tussen het</p>

	<p>eigen inkoopbeleid en –praktijk en de geconstateerde risico's. Risico's kunnen bijvoorbeeld samenhangen met prijsbeleid, leveringstermijnen, verkrijgbaarheid van de steensoort via andere leveranciers en duur van relaties met toeleveranciers, of met handelspraktijken als last-minute wijzigingen in orders, kwaliteitsproblemen of onverwachte nabestellingen etc.</p> <p>Wanneer een risico niet door een bedrijf alleen kan worden opgelost, bijvoorbeeld omdat <i>leverage</i> ontbreekt of door de complexiteit van het probleem, kan het zijn invloed vergroten door de krachten te bundelen met andere bedrijven en belanghebbenden.</p> <p>Het plan van aanpak kan onder meer omvatten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betrekken van ketenpartners • Het gesprek aangaan met ketenpartners over de geconstateerde risico's, de gewenste situatie en verwachte verbeteringen • Betrekken van en samenwerken met maatschappelijke organisaties (NGO's, vakbonden, etc.) • Samen met de betreffende ketenpartner een project starten/ advies inwinnen om de oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het geconstateerde probleem te identificeren en verbeteringen te realiseren • Transparantiebeleid • Gebruik audit-/certificeringsproces • Bevorderen van toegang tot herstel en verhaal bij productielocaties • Etc. <p>De partijen hebben voor de thema's die zij identificeerden adviezen opgesteld voor te nemen maatregelen en voor sommige thema's ook collectieve projecten geformuleerd waarmee bedrijfsoverstijgende oplossingen kunnen worden gevonden (bijlage 3).</p> <p>Handig extra hulpmiddel: Stappenplan MVI van NEVI en MVO Nederland</p>
<p>4. Hoe stel ik vast dat mijn maatregelen tot verbetering hebben geleid?</p>	<p>Binnen een redelijke termijn moeten de feitelijke negatieve impacts zijn verminderd en hersteld. En de risico's op ernstige negatieve effecten moeten zijn voorkomen of verminderd. Nota bene: door ontwikkelingen binnen en buiten de onderneming, in de markt en in de landen waar producten worden geproduceerd, vereist due diligence een continu proces en dus ook de aandacht voor het oplossen van feitelijke en potentiële risico's.</p> <p>Informatie over het effect van maatregelen kan komen uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezoek of inspectie van de betreffende leveranciers • Consultaties met benadeelden (arbeiders, lokale gemeenschappen) • Consultaties met andere lokale en internationale belanghebbenden (zoals vakbonden en ngo's)

	<ul style="list-style-type: none"> • Audits en onderzoek dat bekijkt of maatregelen tot verbeteringen hebben geleid • Rapportages van gezamenlijke (Multistakeholder) initiatieven, zoals ook het IMVO-initiatief Duurzame Natuursteen • De aard en hoeveelheid van klachten bij het klachtenmechanisme • Etc. <p>Als importerend bedrijf initieer en coördineer je deze activiteiten. Wanneer er onvoldoende verbetering wordt geconstateerd moet stap 3 (of, wanneer nieuwe risico's blijken, stap 2) opnieuw worden doorlopen.</p>
<p>5. Hoe geef ik inzicht in mijn activiteiten? (Transparantie en Communicatie)</p>	<p>De OESO-richtlijnen (hoofdstuk III) en UNGP's stellen voorwaarden aan de communicatie over MVO-risico's. In het geval van ernstige risico's wordt van bedrijven verwacht dat zij hierover rapporteren in een vorm die het mogelijk maakt voor anderen om de aanpak van risico's en schendingen te beoordelen. Daarnaast worden bedrijven geacht om op verzoek van benadeelden informatie over de aanpak van risico's en daadwerkelijke schendingen te overleggen.</p> <p>Verder kunnen bedrijven actief partijen oproepen om op de door hen geïdentificeerde problemen een gezamenlijke aanpak of project te formuleren. Hiervoor kunnen zij het overleg benutten binnen het Initiatief Duurzame Natuursteen.</p> <p>Als onderneming kan het interessant zijn om de communicatie over de eigen activiteiten duidelijk aan te sluiten op bijvoorbeeld het product dat verkocht wordt.</p> <p>Verder kun je bijvoorbeeld via je website informatie bieden over de manier waarop je de verbetering van arbeidsomstandigheden in je productie- of toeleveringsketen aanpakt, door onder andere te vertellen over de standaarden waar je mee werkt en de initiatieven die je op dit gebied neemt.</p>

Bijlage 2 – Voorbeelduitwerking collectieve due diligence: landen en risico's

Deze bijlage geeft een voorbeeld van het overzicht van veel voorkomende risico's in veelgebruikte productielanden op basis van ernst, omvang en onomkeerbaarheid. Deze collectieve due diligence zal binnen een half jaar na ondertekening worden uitgebreid met andere landen. Vervolgens zal het overzicht jaarlijks worden herzien. Doel is om het doorlopen van het due diligence proces voor bedrijven te vereenvoudigen.

India*				
Risico's in groeven en steenbewerking	Risicofactoren	Ernst	Omvang	Onomkeerbaarheid
Kinderarbeid	<ul style="list-style-type: none"> - nationale wetgeving is niet in lijn met de ILO-standaarden - de overheid handhaaft wetgeving niet/nauwelijks - kwaliteit van onderwijs is laag en toegang tot onderwijs is beperkt in de groevegebieden - informele arbeid - migrantenarbeid - geen leefbaar loon - veel eenoudergezinnen - loonvoorschotten en leningen 	+++	++	+++
Gedwongen arbeid	<ul style="list-style-type: none"> - loonvoorschotten en leningen - migrantenarbeiders - kinderen en adolescenten in de groeven - woonruimte van arbeiders in de groeven - informele arbeid - kaste 	+++	+++	++
Veiligheid en gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> - beroep gerelateerde ziekten en risico's - gebrek aan ppe's - ontbreken van toezicht van overheidswege 	+++	+++	+++
Discriminatie en gender	<ul style="list-style-type: none"> - werknemers afkomstig uit Dalit- en tribale groepen of van lage kaste - ongelijke beloning voor vrouwen 	++	++	+
Leefbaar loon	<ul style="list-style-type: none"> - wettelijk minimumloon is lager dan een leefbaar loon - stuklonen - informele arbeid - lonen worden in cash uitbetaald - ontbreken van een loonadministratie 	++	+++	+
Landrechten	<ul style="list-style-type: none"> - illegale mijnen 	++	+++	+
Milieu	<ul style="list-style-type: none"> - waterschaarste in groevegebieden - gebruik van chemische explosieven? - CO2 uitstoot tijdens transport 	++	++	+

China*				
Risico's in de groeven	Risicofactoren	Ernst	Omvang	Onomkeerbaarheid
Kinderarbeid	- informele arbeid - migrantenarbeid - geen leefbaar loon	+++	+	+++
Gedwongen arbeid	- migranten arbeiders - gedwongen overwerken	+++	+	++
Veiligheid en gezondheid	- beroep gerelateerde ziekten en risico's - gebrek aan ppe's - ontbreken van toezicht van overheidswege	+++	+++	+++
Discriminatie en gender	- migranten arbeiders & minderheden en vrouwen		++	
Leefbaar loon	- werkuren/ verplicht overwerken - overuren niet uitbetaald conform Chinese wetgeving - wettelijk minimumloon is lager dan een leefbaar loon - stuklonen	++	+++	+
Landrechten				
Milieu	- land use - watervervuiling			

* Vrijheid van vakvereniging en collectief onderhandelen is een zgn 'enabling right': het stelt werknemers in staat voor om voor hun rechten op te komen en moet dus deel uit maken van iedere interventie.

Legenda	
Ernst	+++ zeer ernstig ++ matig ernstig + ernstig
Omvang	+++ veelvoorkomend ++ regelmatig voorkomend + incidenteel
Onomkeerbaarheid	+++ Onomkeerbaar ++ lastig omkeerbaar + matig omkeerbaar

Bijlage 3 - Handelingsperspectieven voor bedrijven op specifieke thema's

In deze bijlage wordt bedrijven een handelingsperspectief geboden rondom de 8 risico's die Partijen geïdentificeerd hebben. Per thema worden a. de overwegingen uiteengezet ter verklaring voor het nemen van b. de maatregelen die worden aanbevolen. De maatregelen zijn erop gestoeld bij te dragen aan structurele oplossingen voor schendingen en werknemers 'enabling rights' te verschaffen.

Enabling rights zijn rechten die, zoals alle rechten, intrinsieke waarde hebben, maar die daarnaast mensen in staat stellen ('to enable') andere rechten en verworvenheden te realiseren. Het is van belang voor het realiseren van structurele verbeteringen in de natuursteensector dat niet alleen symptomen van schendingen worden bestreden, maar dat er een omgeving wordt gecreëerd waarin arbeiders zelf kunnen opkomen voor hun rechten. Bijvoorbeeld: er wordt een leefbaar loon betaald en daarnaast ook ruimte gecreëerd voor eerlijke onderhandelingen tussen (vertegenwoordigers van) werknemers en werkgevers.

Bedrijven kunnen deze maatregelen overnemen of er voor kiezen andere, beter op de specifieke context gerichte maatregelen te nemen. Indien bedrijven kiezen voor andere maatregelen, leggen zij dat uit in hun rapportage aan het secretariaat. Ten slotte worden per thema collectieve projecten aangedragen waaraan kan worden deelgenomen en/of worden suggesties gedaan voor het opzetten van collectieve projecten. De specifieke thema's worden hieronder in willekeurige volgorde in aparte paragrafen beschreven. In de praktijk is echter sprake van samenhang tussen de specifieke thema's. Bijvoorbeeld: onveilige en ongezonde arbeidsomstandigheden kunnen resulteren in arbeidsongeschiktheid van volwassen arbeiders waardoor hun kinderen mogelijk moeten gaan werken om bij te dragen aan het gezinsinkomen. Als gedwongen arbeid structureel voorkomt kunnen arbeiders het recht op organisatie en collectieve onderhandelingen veelal ook niet uitoefenen.

Gedurende de looptijd van het Initiatief zal de bijlage jaarlijks worden geactualiseerd.

Discriminatie en gender

A. Overwegingen:

- Discriminatie is een belangrijke oorzaak van ongelijke behandeling van mensen in een gelijke situatie.
- Er wordt niet alleen gediscrimineerd op basis van gender, maar ook op basis van andere (persoonlijke en uiterlijke) kenmerken die voor het vervullen van de functie niet ter zake doen. Bijvoorbeeld: het deel uitmaken van een etnische of andere minderheidsgroep, een religieuze groep of een door derden toegeschreven status door geboorte zoals een specifieke kaste.
- Discriminatie komt onder meer voor in:
 - beleid en praktijk m.b.t. gezonde en veilige arbeidsomstandigheden;
 - beleid en praktijk omtrent gelijk loon voor gelijk werk, promotie(kansen) en hoogtes van salarissen;
 - incidenten m.b.t. intimidatie op de werkvloer en de maatregelen die daartegen zijn genomen;
 - de genderverdeling op de verschillende posities in de productieketen.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Bevorderen dat vrouwelijke werknemers en andere gediscrimineerde of achtergestelde groepen dezelfde rechten en kansen hebben als andere medewerkers, inclusief gelijk loon voor gelijk werk en kansen op senior- en leidinggevende posities.
- Over bovenstaande afspraken maken in leveringscontracten.

- Het bedrijfsbeleid m.b.t. discriminatie en het realiseren van gelijke rechten in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.
- Leveranciers steunen in het geven van voorlichting en trainingen over het voorkomen en bestrijden van discriminatie.
- Samen met andere afnemers initiatieven nemen ter verbetering van recruiteringspraktijken ten behoeve van gelijke rechten en gelijke beloning voor alle medewerkers.
- Samen met andere afnemers initiatieven nemen ter bescherming van zwangere vrouwelijke werknemers en ter bevordering van ouderschapsverlof en kinderopvang, betaald zwangerschapsverlof, voldoende tijd en ruimte voor de zorgfunctie (zoals borstvoeding en kolven) en een terugkeergarantie.
- Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of discriminatie in de productie- of toeleveringsketen van het bedrijf is uitgebannen en gelijke rechten worden bevorderd. Als dat in een bepaald bedrijf in de productie- of toeleveringsketen niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het afnemende bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
- Samenwerken met lokale vakbonden en maatschappelijke organisaties met een track record op het gebied van bestrijding van discriminatie.

C. Collectieve projecten:

- Multistakeholder initiatieven en andere samenwerkingsverbanden aangaan die discriminatie actief bestrijden.

Kinderarbeid en kinderrechten

A. Overwegingen:

- Er is sprake van kinderarbeid als een kind (jonger dan 18 jaar) werk uitvoert dat ingaat tegen zijn/haar recht op onderwijs, schadelijk is voor de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van het kind en zijn/haar spirituele, morele of sociale ontwikkeling. Daarnaast is er sprake van kinderarbeid als werk wordt uitgevoerd door kinderen die de minimumleeftijd voor tewerkstelling nog niet hebben bereikt. Op basis van ILO-conventie 138 wordt een minimumleeftijd aangehouden van 14 of 15 jaar of hoger indien de wettelijke bepalingen dat voorschrijven.
- Er geldt voor gevaarlijke arbeid, waaronder werk in steengroeven en steenverwerkingsfabrieken, in een deel van de herkomstlanden een leeftijdsgrens van 18 jaar.
- Werkende kinderen lopen over het algemeen onderwijs mis of leren minder door de combinatie met werk. Dit ontnemt hen toekomstperspectief en de mogelijkheid om de armoedespiraal te doorbreken.
- In de natuursteensector werken kinderen onder de 14 jaar vooral in het verwerken van afvalgesteente, waaronder: het hakken van kasseien en grind, het uitladen van vrachtwagens etc.
- In de groeven werken kinderen van onder de 18 jaar. Andere kinderrechten worden geschonden doordat in een deel van de gebieden waar natuursteen gewonnen wordt, kinderen aan de rand van de groeven wonen en spelen en daardoor gezondheids- en veiligheidsrisico's lopen. Daarnaast zijn groeven vaak gelegen in rurale gebieden waar toegang en kwaliteit van onderwijs zeer gebrekkig is, waardoor het recht op onderwijs vaak niet wordt vervuld.
- De arbeidsomstandigheden van ouders hebben een grote invloed op kinderrechten en het recht op onderwijs; denk hierbij aan: gedwongen arbeid, seizoenmigratie, lage lonen, vroege sterfte door silicose.

- Kinderen uit minderheden en andere gemarginaliseerde groepen – zoals meisjes, inheemse volken, Dalits ('kastelozen') en gehandicapte kinderen - zijn vaak het kwetsbaarst voor kinderarbeid. Via bestaande programma's worden deze kinderen soms niet of minder goed bereikt.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Partijen nemen een commitment ten aanzien van kinderrechten, anti-discriminatie én diversiteit op in hun gedragscode.
- Partijen brengen via hun due diligence proces knelpunten in kaart op het gebied van kinderrechten, gender en diverse vormen van discriminatie.
- Geen kinderen (laten) werven of tewerk (laten) stellen bij hun leveranciers in de productieketen voor het uitvoeren van taken die worden beschouwd als kinderarbeid en een aanpak ontwikkelen om dit ook in de hele productie- of toeleveringsketen te realiseren.
- Bedrijven maken gebruik van de kennis en expertise van relevante organisaties en personen alsmede handleidingen en documenten zoals de "ILO – IOE Child Labour Guidance Tool for Business".
- Betrouwbare methoden ontwikkelen en toepassen, in samenwerking met leveranciers en stakeholders, om de leeftijd te verifiëren tijdens wervingsprocedures. Vervolgens controleren of deze methoden ook daadwerkelijk in de productie- of toeleveringsketen worden toegepast.
- Gericht informatie vergaren over (mogelijke) risico's op kinderarbeid in de volledige productie- of toeleveringsketen. Daarnaast samenwerken met leveranciers om risico's op kinderarbeid in alle productieschakels te identificeren en weg te nemen.
- Op eigen initiatief of door aansluiting bij bestaande initiatieven samenwerken met andere ondernemingen, associaties binnen (en eventueel ook buiten) de sector, werkgeversorganisaties, betrokken gemeenschappen, maatschappelijke organisaties (waaronder kinderrechtenorganisaties), vakbonden en overheden om (toegang tot) het onderwijs te verbeteren en bij te dragen aan duurzame oplossingen voor de onderliggende oorzaken van kinderarbeid (niet alleen armoede, maar onder meer ook sociale normen, ondermaats onderwijs, onvoldoende toegang tot basisvoorzieningen en gebrek aan wetshandhaving).
- Steunen van lokale, nationale en internationale inspanningen om kinderarbeid uit te bannen. Denk hierbij aan initiatieven voor bewustwording en sociale mobilisatie, alsmede programma's voor het bestrijden van kinderarbeid en het bevorderen van onderwijs. Steun met name projecten die in samenwerking met plaatselijke gemeenschappen en waar mogelijk met inbreng met kinderen worden opgezet.
- Deelnemen en steun verlenen aan programma's die werkgelegenheid voor jongeren stimuleren, de ontwikkeling van competenties bevorderen en voorzien in beroepsopleidingen voor jonge werknemers.
- Bevorderen van onderwijs voor kinderen van seizoensmigranten.
- Inspanningen die resulteren in veilige en gezonde leefomstandigheden voor groeuarbeiders en hun families (waar mogelijk in samenwerking met de partijen van het Initiatief).
- Via inkooppraktijken of anderszins geen druk uitoefenen op leveranciers, ondernemers of onderaannemers wat kan bijdragen aan schending van kinderrechten (inclusief het recht op bescherming tegen kinderarbeid, het recht op onderwijs en het recht op gezondheid en ontwikkeling).

C. Collectieve projecten:

- Een gebiedsgerichte aanpak ter bestrijding van kinderarbeid, waaronder het realiseren van Child Labour Free Zones, in gebieden waar deze projecten bestaan (Budhpura en Jodhpur, Rajasthan, India) of worden ontwikkeld.

Gedwongen arbeid

A. Overwegingen:

- Het gaat bij gedwongen arbeid om arbeid of diensten die van een persoon worden gevorderd onder bedreiging met een straf en waarvoor de betrokken persoon zich niet vrijwillig heeft aangeboden. 'Niet vrijwillig' hoeft in de context van gedwongen of verplichte arbeid niet alleen het resultaat te zijn van gewelddadige dwang, maar kan zich ook in meer subtiele gedaanten voordoen; bijvoorbeeld door psychologische dwang of het innemen van identiteitsbewijzen..
- Er zijn vele verschijningsvormen van gedwongen arbeid, waaronder:
 - Schuldslavernij: gedwongen tewerkstelling vanwege eerdere, soms voor de geboorte van de werker ontstane, schuld of contractuele verplichting;
 - Dwangarbeid met het oog op productie in gevangenissen, werkkampen of krijgsgevangenschap;
 - Werk onder dwang, mogelijk in onmenselijke omstandigheden, tegen geen of onregelmatige betaling;
 - *Coercive labour*: mensen worden indirect gedwongen om overuren te maken omdat hun gewone loon te laag is om van te leven.
- Er kan ook een link zijn met mensenhandel. Het doel van mensenhandel is doorgaans op uitbuiting gericht, waarvan gedwongen of verplichte arbeid een vorm is.
- Gedwongen arbeid, ook van kinderen, inclusief mensenhandel (*trafficking*) komt op aanzienlijke schaal voor; volgens de ILO zijn er tenminste 20,9 miljoen slachtoffers. In steengroeven in India is gedwongen arbeid in de vorm van schuldsavernij en beperkingen van bewegingsvrijheid gedocumenteerd door verschillende onderzoeken van zowel maatschappelijke organisaties als wetenschappers. Volgens de MVO-Risicochecker is gebonden arbeid naast India een risico in de natuursteenproductielanden China, Brazilië en Portugal.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Een preventie- en herstelbeleid (*remediation policy*) formuleren en uitvoeren in gevallen waar gedwongen arbeid in de productie- of toeleveringsketen wordt aangetroffen.
- Het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten. Als inkoper aandringen op het in dienst nemen van arbeiders en regelmatig navragen of dat is gebeurd.
- Afspraken maken in de leveringscontracten over het voorkomen en uitbannen van gedwongen arbeid in overeenstemming met het Protocol 2014 bij de ILO Convention 1930 over dwangarbeid;
- Nagaan waar het risico op gedwongen arbeid hoog is door het verder in kaart brengen van de productie- of toeleveringsketen en het uitvoeren van due diligence. De aanwezigheid van (intrastatelijke) migrantenarbeiders en/of arbeiders die via een *'contractor'* werken i.p.v. rechtstreeks in dienst zijn bij de groeve eigenaar, zijn belangrijke signalen (*'red flags'*) die per definitie verder onderzoek vragen.
- Steekproefsgewijs ter plaatse, door consultering van actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden en door interviews met werknemers waarbij zij vrijuit kunnen praten, nagaan of gedwongen arbeid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, in het bijzonder de steengroeven, is uitgebannen. Werknemers maken op deze manier deel uit van monitoring van de toeleveringsketen. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Initiatief aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
- Bijdragen aan en/of faciliteren van het testen en invoeren van *worker empowerment* trainingen.

C. Collectieve projecten:

- Multistakeholder initiatieven en andere samenwerkingsverbanden die gedwongen arbeid actief bestrijden.

Leefbaar loon

A. Overwegingen:

- In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) is opgenomen dat een ieder, die arbeid verricht, recht heeft op een rechtvaardige en gunstige beloning, die hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert. In de OESO-richtlijnen is een aanbeveling opgenomen over het betalen van een loon dat ten minste voldoende is om in de basale levensbehoeften van de werknemers en hun gezinnen te voorzien.
- De ILO omschrijft in de arbeidsnormen leefbaar loon als volgt: "een loon dat voldoende is om te kunnen beantwoorden aan de basisbehoeften van een gezin van gemiddelde grootte in een bepaalde economie." Dit betekent dat een arbeider zich in ieder geval eten, huur, gezondheidszorg, scholing, kleding en vervoer kan veroorloven en tegelijkertijd in staat is om te sparen.
- Het leefbaar loon kan per land, regio en soms zelfs per stad verschillen. De hoogte kan worden berekend met de zogenoemde Ankermethode. Bedrijven die SA8000 gecertificeerd zijn, conformeren zich aan deze methode. Een andere methode is de Asia Floor Wage (AFW). Door middel van vergelijking van koopkracht geeft deze methode aan wat een leefbaar loon is in verschillende Aziatische productielanden. De Fair Wage Method definieert een eerlijk loon aan de hand van twaalf dimensies, waaronder leefbaar en minimum loon, maar ook overwerk, contracten, communicatie en sociaal dialoog.
- In productielanden zijn de minimumlonen zoals vastgesteld door de overheden vaak veel lager dan een leefbaar loon. Soms zijn minimumlonen in theorie hoog genoeg, maar worden deze in de praktijk niet toegepast en afdwongen. Om toch een bestaansminimum te verdienen, moeten werknemers dan veel overuren maken, waarbij ze hun fysieke en mentale gezondheid op het spel zetten.
- Lage lonen kunnen werknemers gevangenhouden in armoede. Hierdoor wordt het risico op kinderarbeid en de kwetsbaarheid voor gedwongen arbeid vergroot.
- Naast de hoogte van het loon, treden regelmatig problemen op ten aanzien van bijvoorbeeld het niet tijdig betalen van het loon, loondiscriminatie, onterechte inhoudingen of het niet volledig betalen van de gemaakte arbeidsuren en overwerk.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Leefbaar loon expliciet onderdeel van het bedrijfsbeleid maken in de gehele keten.
- Het leefbaar loon bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de natuursteenketen communiceren en ook in lokale talen beschikbaar stellen. In de code of conduct ook de eigen rol als bedrijf/merk schetsen, wat mogen toeleveranciers van hun afnemers verwachten op dit gebied.
- Contact leggen met andere ondernemingen die bij dezelfde toeleveranciers afnemen en/of samenwerking met betrokken vakbonden en maatschappelijke organisaties om gezamenlijk meer invloed ten gunste van een leefbaar loon te organiseren.
- Zorgen voor een leefbaar loon voor het eigen deel van de afname. Via overleg met het producerende bedrijf en vertegenwoordiging van medewerkers wordt afgesproken hoe het meerbedrag ten goede komt aan het sluiten van het gat tussen het gangbare en leefbare loon. Bij de uitwerking is het essentieel om discriminatie niet in de hand te werken.
- Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden, nagaan welk loon betaald wordt en of het concept leefbaar loon in alle onderdelen van de natuursteenketen bekend is

en de voortgang van de pilotprojecten monitoren. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Initiatief aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.

- Een analyse maken van hoe de inkooppraktijken bijdragen aan het mogelijk maken van een leefbaar loon. Hierbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar het bonussysteem van inkopers en de manier van onderhandelen, de relatie met de leverancier, communiceren en het plaatsen en wijzigen van orders.
- Afspraken maken met overheden dat bij herziening van het minimumloon en andere vormen van compensatie bedrijven hun productie niet zullen verplaatsen.

C. Collectieve projecten:

- Multistakeholder initiatieven en andere samenwerkingsverbanden op het terrein van eerlijke lonen.

Vrijheid van vakvereniging

A. Overwegingen:

- Vrijheid van vakvereniging houdt in dat werknemers het recht hebben om zich te organiseren in vakbonden en hun arbeidsvoorwaarden collectief te onderhandelen. Daarnaast dat afgevaardigden van werknemers niet onderhevig zijn aan discriminatie en toegang hebben tot alle noodzakelijke werkplekken zodat zij hun representatieve functie uit kunnen oefenen. Verder houdt het in dat werkgevers positief staan tegenover de activiteiten van vakverenigingen en een open houding creëren jegens de organisatorische activiteiten van deze verenigingen.
- Vrijheid van vakvereniging behelst tenminste:
 - vrijheid van vereniging;
 - het recht van werknemers om zich te organiseren in vakbonden;
 - het recht op collectief onderhandelen;
 - het recht om te staken.
- Vakbondsvrijheid is cruciaal als start van een betekenisvolle stakeholderdialoog op ketenniveau (van groeve tot eindproduct).
- In productielanden is het belangrijk de dialoog aan te gaan met lokale vakbonden. Door middel van onderhandelingen tussen leveranciers en lokale vakbonden en het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten kan tot een gebalanceerde weging van de sociaal-economische risico's worden gekomen. Het is ook van belang samen met hen te komen tot structurele oplossingen voor schendingen in de volledige keten.
- Vakbondsvrijheid en het recht op onderhandeling leveren gezamenlijk overeengekomen arbeidsvoorwaarden op, zoals op het gebied van: occupational health and safety (OHS), uitbesteding van werk, werktijden, lonen, non-discriminatie en minimale leeftijdsgrenzen.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Vrijheid van vakvereniging expliciet onderdeel maken van het bedrijfsbeleid in de gehele keten. Onderdeel van het beleid kan bijvoorbeeld zijn:
 - vaste en flexibele krachten aanmoedigen om te komen tot werknemersvertegenwoordiging;
 - de representatieve, onafhankelijke vertegenwoordiging van werkers bevorderen (met extra aandacht voor ondervertegenwoordigde groepen als vrouwen en jonge werknemers);
 - de veiligheid van deze vertegenwoordigers zoveel mogelijk bevorderen;
 - zodanig overleg voeren dat dit als tijdig, constructief en zinvol wordt ervaren door de werknemers.

- Het beleid in alle onderdelen van de keten communiceren, ook in de lokale talen en naar alle arbeidskrachten.
- Opnemen in contracten met leveranciers dat deze het deelnemen aan activiteiten over vakbondsvrijheid moeten stimuleren, bijvoorbeeld door het verlenen van een betaalde vrije dag of door het bieden van gelegenheid voor een training op de locatie zelf.
- Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of vrijheid van vakvereniging in alle onderdelen van de keten van de bedrijven tot stand is gekomen. Als dat in een bepaald bedrijf niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Initiatief aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.

C. Collectieve projecten:

PM

Veiligheid en gezondheid

A. Overwegingen:

- Arbeiders waar ook ter wereld hebben recht op een veilige en gezonde werkplek waarvan te vaak geen sprake is.
- In de natuursteensector zijn risico's op onveilig en ongezond werk hoog; waaronder de grote kans op ongevallen (o.a. door onveilig gebruik van machines; gebrek aan PPE) en ernstige beroep gerelateerde gezondheidsrisico's (o.a. tuberculose en longkanker als gevolg van kwartsblootstelling en silicose (stoflongen)).
- Een deel van de problemen die zich voordoen in de natuursteensector hebben niet specifiek te maken met de sector zelf, maar zijn representatief voor het ontwikkelingsstadium en/of de gebrekkige democratie en bestuurlijke kracht van een aantal landen. Zo komen sommige problemen, die betrekking hebben op veiligheid en gezondheid op de werkplek, voort uit het feit dat lokale regeringen niet de kennis en/of capaciteit of politieke wil hebben om effectief toezicht te houden op de veiligheid van steengroeven en verwerkingsfabrieken. Vaak ontbreekt het aan adequate wet-of regelgeving; zoals het beschikken over een wettelijke grenswaarde voor crystalline silica, alsmede aan naleving, toezicht en handhaving. Dit betekent dat voor het oplossen van structurele problemen ten aanzien van dit vraagstuk samenwerking van meerdere partijen nodig is, 'hier' en 'daar'.
- Onder werknemers, management en rekruteerders van arbeiders etc. is de kennis over veiligheids- en gezondheidsmaatregelen beperkt.
- Het probleem van veiligheid en gezondheid op de werkplek is verweven met andere (fundamentele) vraagstukken, zoals vrijheid van vereniging.
- Er zijn inmiddels ervaringen opgedaan door overheden en MVO-initiatieven, zoals Earthworm, vakbonden en NGOs, om veiligheid en gezondheid in de natuursteenwinning te bevorderen.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Het formuleren en uitvoeren van een preventie- en herstelbeleid (*remediation policy*) gericht op de veiligheid (zoals ongevallenpreventie) en gezondheid van werknemers.
- Het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar informele arbeidskrachten.
- Afspraken maken in leveringscontracten over:
 - het voorkomen van ongevallen en gezondheidsrisico's;
 - het verbeteren van de veiligheid en gezondheid op de werkplek;
 - het zorgdragen voor (ongevallen)verzekeringen voor arbeiders.

- De mogelijke gevaren en gevolgen voor de gezondheid alsmede het gebruik van chemicaliën vooraf toetsen aan bestaande internationale en/of nationale standaarden. Daarnaast bijdragen aan de bescherming van werknemers, lokale gemeenschappen en het milieu tegen blootstelling aan gevaarlijke chemicaliën.
- Een op schrift vastgelegde inventarisatie van de risico's in het bedrijf (*risk assessment*) opstellen alsmede een (schriftelijk) plan van aanpak om de geconstateerde risico's aan te pakken.
- Afdoende Persoonlijke Beschermingsmiddelen gratis verstrekken om blootstelling aan kwarts te voorkomen.
- Door het nemen van steekproeven en het raadplegen ter plekke van actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of veiligheid en gezondheid van de werkplek in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen van de bedrijven tot stand is gekomen. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Initiatief aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
- Een preventief en actief herstelbeleid te voeren op (seksueel) geweld, uitbuiting of mishandeling binnen en buiten bedrijfsruimten, inclusief controle hierop en het nemen van maatregelen bij vermoedens van het plaatsvinden van geweld, uitbuiting of mishandeling.
- Bijdragen aan trainingen gericht op het verbeteren van veiligheid en gezondheid voor werknemers, management, *labour supply agencies* etc. relevant voor de risico's op veiligheid en gezondheid in groeven en verwerkingsfabrieken van natuursteen.
- Bijdragen aan het verbeteren van het gebruik van PPE en toepassen van andere veiligheidsmaatregelen (o.a. omheining van en veilige toegang tot groeven; procedures voor explosies; Eerste Hulp; veiligheidsborden; brandbestrijdingsapparatuur; ontruimingsplan & noodhulp plan; onderhoud aan machines; veilig gebruik van chemicaliën; geschikt en relevant voor specifieke activiteiten in groeven en verwerkingsfabrieken en klimaat waarin gewerkt wordt.
- Bijdragen aan toegang tot medische faciliteiten en gezondheidszorg op en/of buiten de werkplek, waarin specifieke aandacht is voor beroep gerelateerde gezondheidsrisico's, waaronder tuberculose, silicose etc.
- Bijdragen aan de toegang tot sanitaire voorzieningen en veilig drinkwater op de werkplek.
- Toegang garanderen tot onafhankelijke klachtenmechanismen voor alle werknemers die benadeeld kunnen worden door activiteiten binnen de natuursteenketen.

C. Collectieve projecten:

- Multistakeholder initiatieven en andere samenwerkingsverbanden die veiligheid en gezondheid in de natuursteenwinning bevorderen.

Landrechten en leefomgeving (inclusief lucht-, bodem- en waterverontreiniging)

A. Overwegingen:

- De winning van natuursteen heeft in veel gevallen negatieve gevolgen op de leefomgeving (landdegradatie, verlies biodiversiteit, ontbossing, waterschaarste, verzilting en grond-, water- en luchtvervuiling).
- Natuursteenprojecten leiden vaak tot schendingen van landrechten, zoals landonteigening, gedwongen verhuizingen en vernietiging van graven en andere plekken met culturele waarde.
- Land- en gebruiksrechten vormen een mensenrechtvraagstuk door de directe link met het recht op voedsel, water en een schone leefomgeving.
- Vervuiling van lucht, land en water vormt een gezondheidsrisico voor gemeenschappen in de omgeving van de natuursteengroeven.

- Land- en gebruiksrechten bieden weinig houvast wanneer leefomgeving en milieu dermate verontreinigd zijn.
- Transport en winningsprocessen (zoals het gebruik van explosieven) kunnen overlast en schade aan huizen en de omgeving veroorzaken.
- De toenemende druk op land en water zorgt voor steeds grotere problemen voor miljoenen arme mensen; vooral voor gemarginaliseerde groepen, waaronder vrouwen. Het verlies van land betekent veelal verlies van bestaanszekerheid, waaronder voedselzekerheid en inkomen, en culturele en sociale wortels.
- Vrouwen worden vaak zwaarder getroffen door verminderde toegang tot land en water omdat zij verantwoordelijk zijn voor het voeden van de familie en het halen van water. Genderspecifieke risico's worden in de planning van mijnbouwactiviteiten nauwelijks meegenomen vanwege de beperkte inspraak van vrouwen tijdens consultatieprocessen.
- Spanningen binnen gemeenschappen kunnen ontstaan tussen mijnwerkers en mensen die ten gevolge van natuursteenwinning geen inkomsten meer hebben.
- Bij het sluiten van de natuursteengroeven wordt nauwelijks aandacht besteed aan het herstel van de grond en de leefomgeving. Het niet rehabiliteren van greppels, gaten en instabiele ondergronden vormt een gevaar voor omwonenden en hun vee.
- Er zijn vele projecten die vanwege verzet tegen schendingen van landrechten na lange voortrajecten toch niet doorgingen, kostbare vertraging opliepen, financiering misliepen en/of met grote reputatieschade gepaard gingen.
- De onderdrukking van burgers en maatschappelijke organisaties die opkomen voor mensenrechten en milieubescherming rond dergelijke projecten neemt hard toe.
- Naar aanleiding van de groeiende problematiek rondom landroof werden in 2012 de Voluntary Guidelines on Land Tenure (VGGT) aangenomen. De VGGT bieden belangrijke handvatten voor het respecteren van land(gebruiks)rechten en *land governance* in lijn met internationale mensenrechtenverdragen en –richtlijnen. Hoewel primair voor overheden bedoeld, roepen de VGGT ook bedrijven op om vanuit hun *duty to respect* – in lijn met de UN Guiding Principles en OESO-richtlijnen - de benodigde maatregelen te nemen om landroof in hun bezigheden/werkzaamheden, investeringen en ketens te voorkomen en aan te pakken.
- Nederland heeft verschillende internationale verdragen ondertekend die de landrechten van lokale gemeenschappen beschermen. Minister Ploumen heeft zich uitgesproken voor toepassing van de VGGT en het Nederlandse bedrijfsleven opgeroepen landroof tegen te gaan.
- Inmiddels is breed erkend dat land-gerelateerde investeringen (landverwerving) grote risico's op landroof en schendingen van land(gebruiks)rechten met zich meebrengen.

B. Aanbevolen maatregelen:

- Verzekeren dat de UN Guiding Principles, de VGGT en de OESO-richtlijnen samen met de mensenrechten *due diligence* die zij voorschrijven worden gewaarborgd. Deze richtlijnen vormen een belangrijke basis voor het voorkomen en aanpakken van mensenrechtenschendingen met betrekking tot landrechten en het recht op een schone leefomgeving.
- Verzekeren dat de 'OESO Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas' worden gewaarborgd.
- Zeker bij landacquisitie en veranderingen in landgebruik een zorgvuldige inschatting maken van land gerelateerde risico's, door naast sociale- en milieu impact assessments ook impact assessments van mensenrechten uit te voeren van zowel directe als indirecte impacts (bijv. van toeleveranciers, omliggende gemeenschappen etc.).
- Afspraken maken in leveringscontracten over vermindering van sociale en ecologische impact van de bedrijfsvoering.

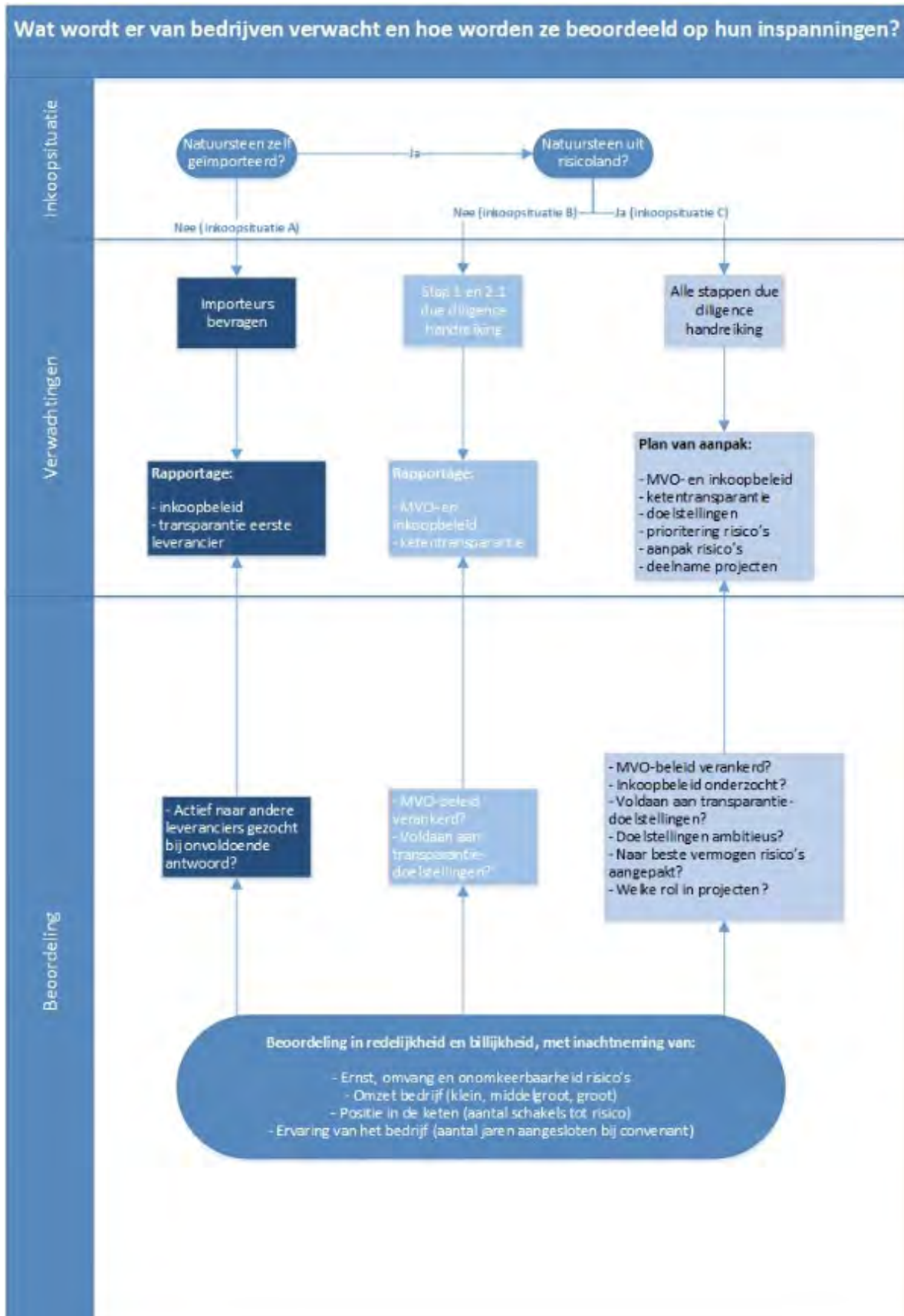
- Op basis van de impact assessments zorgen dat de bevindingen bedrijfsmatige keuzes informeren en leiden tot adequate management maatregelen, actieplannen en monitoring. Hierbij is belangrijk dat expliciet gekeken wordt naar alternatieve investeringsmodellen waarbij zo min mogelijk overdraging van land(gebruiks)rechten plaatsvindt en in ieder geval geen gedwongen verhuizing.
- Specifieke aandacht hebben voor gemarginaliseerde groepen (o.a. op basis van etniciteit, gender, leeftijd) en hun legitieme (vaak niet-formele) land(gebruiks)rechten, in het bijzonder ook kleinschalige boeren gezien hun cruciale rol in lokale voedselproductie en -zekerheid. Specifiek ook genderoverwegingen integreren in consultatie, impact assessments, mitigatievoornemens en managementplannen, -monitoring en -rapportage.
- Daar waar prioritaire keuzes moeten worden gemaakt voor het aanpakken van huidige en potentiële nadelige gevolgen voor de mensenrechten, eerst richten op het voorkomen en aanpakken van de ernstigste gevallen en/of de gevallen waar het uitblijven van actie leidt tot onherstelbare negatieve effecten.
- Garanderen dat het Free, Prior and Informed Consent (FPIC) principe wordt toegepast voor alle gemeenschappen die geraakt worden door landacquisitie en toepassing van dit principe als voorwaarde stellen voor toeleveranciers, cliënten en andere partners.
- Transparantie waarborgen op het gebied van landgebruik en impact op mens en milieu.
- Toegang garanderen tot onafhankelijke klachtenmechanismen voor alle gemeenschappen die benadeeld kunnen worden door activiteiten binnen de natuursteenketen.
- Het publiekelijk onderschrijven van de OESO- en VGGT-richtlijnen. Convenanten dienen bij uitstek een belangrijke rol te spelen in rapportage over activiteiten, risico's en aanpak en ook in het verbeteren van beleid en praktijk ten aanzien van landrechten.

C. Collectieve projecten:

- Multistakeholder initiatieven binnen (sub-)sectoren zodat binnen de bedrijfsvoering gezamenlijk problematiek kan worden aangepakt, en daarmee de bovenstaande risico's voor bedrijven en voor de betrokken landgebruikers/bewoners en hun leefomgeving vermeden (of ten minste gereduceerd) kunnen worden.

De Nederlandse Land Governance Multistakeholder Dialogue (MSD), opgezet om de implementatie van de VGGT door de Nederlandse overheid te bevorderen. De overheid werkt hierin samen met de private sector, NGOs en kennisinstellingen. De MSD organiseert onder andere workshops voor bedrijven over de implementatie van FPIC.

Bijlage 4 – Voorbeelduitwerking verschillende inkoopsituaties

Verwachtingen

Op grond van OESO-richtlijnen hebben alle bedrijven die importeren een verantwoordelijkheid om substantiële stappen van verbetering in hun keten te bereiken voor de groepen die mogelijke negatieve effecten ervaren. De verwachtingen die partijen hebben van de invulling van die verantwoordelijkheid kunnen verschillend zijn en hangen af van:

- De herkomst van natuursteen
- Of natuursteen zelf door een bedrijf wordt geïmporteerd

Redelijkheid en billijkheid

In alle gevallen beoordeelt het secretariaat in redelijkheid en billijkheid. Dat houdt in dat bedrijven moeten kunnen beargumenteren waarom ze een bepaalde stap of onderdeel van de due diligence handreiking wel of niet hebben kunnen uitvoeren en dat de bedrijven zich maximaal hebben ingespannen 'naar hun beste vermogen'. Het secretariaat houdt daarbij rekening met:

- De ernst, omvang en onomkeerbaarheid van de IMVO-risico's waarmee het natuursteenbedrijf te maken heeft
- De omvang van het natuursteenbedrijf:
 - Volume van afname
 - Jaarlijkse omzet en aantal werknemers bedrijf (klein [tot €500.000], middelgroot [€500.000 – 2.000.000], groot [vanaf €2.000.000])
- De positie van het natuursteenbedrijf in de keten (aantal schakels tot IMVO-risico)
- De mate van ervaring van het natuursteenbedrijf (aantal jaren aangesloten bij het Initiatief)

Dit betekent echter niet dat er verschillende verantwoordelijkheden zijn voor bedrijven. In beginsel gelden de OESO-richtlijnen en daarmee ook de due diligence verwachtingen voor alle bedrijven. Dit houdt in dat alle natuursteenbedrijven in deze zin dezelfde verantwoordelijkheden hebben. Alleen kunnen bedrijven hier op verschillende manieren invulling aan geven (afhankelijk van bovengenoemde factoren). Van een klein bedrijf kan immers minder worden verwacht dan van een groot bedrijf.

Inkoopsituaties

Aan de hand van een aantal inkoopsituaties worden de verwachtingen van partijen hieronder toegelicht. Deze inkoopsituaties zouden bedrijven meer zekerheid kunnen bieden over wat er van hun kan worden verwacht op het gebied van due diligence. De gedachte hierachter is dat het scheppen van de juiste verwachtingen bij bedrijven, helpt bij het uitvoeren van due diligence.

NB: Een bedrijf kan tegelijkertijd onder verschillende inkoopsituaties vallen.

Situatie A: Natuursteen ingekocht van importeurs uit de Benelux

Een bedrijf valt onder situatie A indien er natuursteen wordt afgenomen van importeurs uit de Benelux. In dit geval betekent dat er van het betreffende bedrijf wordt verwacht dat het:

1. zijn leverancier middels een vragenlijst (brief of bijvoorbeeld e-tool) bevrage over wat hun beleid is ten aanzien van IMVO en dat het bedrijf/importeur nagaat in hoeverre de in dit Initiatief genoemde thema's hierin terugkomen;

2. overweegt om een andere leverancier te zoeken indien er geen bevredigend antwoord komt binnen het eerste jaar of als de leverancier niet/nauwelijks beleid op het gebied van IMVO heeft of wil ontwikkelen;
3. Nederlandse en Belgische importeurs waar bedrijven van afnemen, aanspoort om deel te nemen aan het Initiatief;
4. jaarlijks vertrouwelijk rapporteert over zijn inkoop aan een onafhankelijk secretariaat.

Situatie B: Import natuursteen uit niet-risicoland

Een bedrijf valt onder situatie B indien het natuursteen importeert uit een niet-risicoland. In dit geval betekent dat er van het betreffende bedrijf wordt verwacht dat het:

1. **stappen 1 tot en met 2.1** in de due diligence handreiking dient uit te voeren en dus binnen een jaar na aansluiting bij het Initiatief een due diligence proces uitvoert met behulp van de handreiking uit bijlage 1 (van het Initiatief natuursteen);
 - a. **Stap 1:** Due diligence verankeren in bedrijfsprocessen en monitoringssystemen van het bedrijf;
 - b. **Stap 2.1:** Ketentransparantie; per steentype een overzicht maken van de eindproducten van het bedrijf, productieproces en productielocaties (op groeve- en fabrieksniveau). Deze informatie zal **strikt** vertrouwelijk door het secretariaat behandeld worden;
 - i. Bedrijven leveren de informatie t.b.v. ketentransparantie bij het secretariaat aan (zie transparantiedoelstellingen paragraaf 5.1 Initiatief)
2. Jaarlijks hierover vertrouwelijk rapporteert aan een onafhankelijk secretariaat.

Situatie C: Import natuursteen uit risicoland

Een bedrijf valt onder situatie C indien het natuursteen importeert van buiten Nederland en/of België en uit een risicoland. In dit geval betekent dat er van het betreffende bedrijf wordt verwacht dat het:

1. **alle stappen** uit de due diligence handreiking dient uit te voeren en dus binnen een jaar na aansluiting bij het Initiatief een due diligence proces uitvoert met behulp van de handreiking uit bijlage 1 (van het Initiatief natuursteen);
2. jaarlijks een plan van aanpak opstelt en presenteert als onderdeel van zijn due diligence proces en dat ter beoordeling voorlegt aan het secretariaat.
3. jaarlijks kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen formuleert voor verbetering gedurende de duur van het Initiatief, voor over 3 en 5 jaar;
4. deelneemt aan projecten die op basis van de due diligence van het betreffende bedrijf relevant zijn. Als een bedrijf besluit niet deel te nemen aan een voor hem relevant project, dan zal het moeten toelichten waarom deze keuze is gemaakt;
5. de voortgang volgt, vanaf 1 jaar na aansluiting bij het Initiatief, hierover vertrouwelijk rapporteert aan een onafhankelijk secretariaat en publiekelijk communiceert op basis van de OESO-richtlijnen en de afspraken in het Initiatief.
In de stuurgroep maken Partijen na 1 jaar nadere afspraken over welke inhoudelijke informatie bedrijven naar buiten gaan brengen.

Voorbeelden inkoopsituaties

Voorbeeld 1

Een kleine grafsteenbewerker met bijvoorbeeld 3 werknemers die alleen bij een importeur(s) uit de Benelux inkoop.

Naar verwachting zal dit bedrijf dan onder **inkoopsituatie A** vallen.

Voorbeeld 2

Een middelgroot bedrijf met bijvoorbeeld 11 werknemers dat een deel bij een Belgische importeur inkoop en een deel bij een Italiaanse importeur.

Naar verwachting zal het bedrijf dan vallen onder **inkoopsituatie A** voor het deel dat het bij een Belgische importeur inkoop. Voor het deel dat het bedrijf inkoop bij een Italiaanse importeur zal het naar verwachting onder **inkoopsituatie B** vallen.

Voorbeeld 3

Een groot bedrijf met bijvoorbeeld 25 werknemers dat rechtstreeks natuursteen importeert uit China.

Naar verwachting zal dit bedrijf dan onder **inkoopsituatie C** vallen.

Voorbeeld 4

Een groot aanrechtbladen bedrijf met bijvoorbeeld 60 werknemers dat zelf natuursteen importeert uit Noorwegen en ook een kleine hoeveelheid uit India haalt waar ernstige risico's zijn.

Naar verwachting zal het bedrijf dan vallen onder **inkoopsituatie B** voor het deel dat het uit Noorwegen importeert. Voor het deel dat het bedrijf importeert uit India zal het naar verwachting onder **inkoopsituatie C** vallen.

Bijlage 5 – Criteria beoordeling plannen van aanpak individuele due diligence

Het secretariaat beoordeelt de kwaliteit van de plannen van aanpak die bedrijven in het kader van hun due diligence jaarlijks zullen opstellen.

Grosso modo spelen bij de beoordeling de volgende hoofdvragen (N.B. de teksten van het Initiatief zijn leidend):

Beleid en organisatie:

- Heeft het bedrijf voor zichzelf (de medewerkers), toeleveranciers en andere belanghebbenden in zijn productie- of toeleveringsketen geformuleerd en gecommuniceerd wat de eigen uitgangspunten zijn voor 'internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen' of gepland dit te doen binnen zes maanden?
- Hoe zijn deze uitgangspunten en de noodzaak om zorgvuldig due diligence te kunnen doen geïntegreerd in de organisatie van het bedrijf en de manier waarop het bedrijf omgaat met leveranciers en belanghebbenden in de productie- of toeleveringsketen?

Risicoanalyse:

- Heeft het bedrijf zorgvuldig onderzocht met welke (mogelijke) negatieve effecten het via zijn productie- of toeleveringsketen in verband staat (de IMVO risicoanalyse)? Onder meer: in hoeverre is er op dit moment inzicht in de keten, hoe is het bedrijf aan informatie over eventuele negatieve effecten gekomen; zijn daar lokale stakeholders voor geconsulteerd en welke follow-up is daaraan gegeven; is er verder gekeken dan de eerste toeleverancier; welke negatieve effecten zijn aangemerkt als prioriteit en waarom?
- Heeft het bedrijf inzicht in zijn productie- of toeleveringsketen en aan het secretariaat de volgende informatie aangeleverd?
 - vanaf jaar 1:
 - o PM;
 - vanaf jaar 2:
 - o PM.
 - uiterlijk vanaf jaar 3:
 - o PM;
- Indien er geen volledig inzicht bestaat in de productie- of toeleveringsketen, geeft het bedrijf aan waar op dit moment lacunes bestaan (geografisch en/of schakels in de keten) en neemt het in het actieplan op hoe stapsgewijs hier verder inzicht in verkregen wordt. Wat zijn de bevindingen van de IMVO risico-analyse, specifiek ten aanzien van de thema's die de partijen expliciet hebben benoemd?
- Is het bedrijf tot een zorgvuldige prioritering van activiteiten gekomen aan de hand van vragen:
 - o Hoe groot is de kans op een negatief effect?
 - o Hoe ernstig is dat effect, in termen van de omvang, het aantal mensen dat het betreft en de mogelijke onomkeerbaarheid van de gevolgen?
- Is er inzicht in de oorzaken die bijdragen aan deze risico's en in hoeverre is geanalyseerd hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van de contracten, etc) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve effecten en wat zijn de belangrijkste potentiële verbeterpunten?

Actieplan:

- Sluit het actieplan in voldoende mate aan bij de risico's die zijn geïnventariseerd en geprioriteerd?
- Heeft het bedrijf inzicht in de leverage die het heeft in de aanpak van geprioriteerde risico's?

- Welke maatregelen gaat het bedrijf nemen om de geïdentificeerde risico's te verkleinen / weg te nemen, met name ten aanzien van één of meer van de door de partijen benoemde thema's die op basis van bovenstaande werkwijze is of zijn geprioriteerd? Onder meer:
 - Heeft het bedrijf de door de partijen in dit Initiatief per thema gegeven adviezen opgevolgd? Zo nee, heeft het bedrijf daar goede redenen voor?
 - Wanneer de partijen op dit thema collectieve projecten hebben geformuleerd, participeert het bedrijf daar dan in? Zo nee, heeft het bedrijf daar goede redenen voor?
- Heeft het bedrijf zich op de betreffende thema's kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering gesteld voor de duur van het Initiatief, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar? Hoe worden deze gemonitord?
- Heeft het bedrijf maatregelen opgenomen die zullen resulteren in een verdergaand inzicht in de productie- of toeleveringsketen van op dit moment onbekende schakels? Hoe zorgt het bedrijf ervoor dat sprake is van een continu verbeterproces? Onder meer: worden de resultaten van de maatregelen geverifieerd; wordt de aanpak aangepast, indien nodig op basis van de uitkomsten van de verificatie; is er sprake van periodieke herijking van de risico-analyse?
- Op welke wijze is het bedrijf zelf open naar het publiek over de door hem uitgevoerde due diligence? Communiceert het bedrijf uiterlijk in het derde jaar na aansluiting bij het Initiatief ook publiek, conform de afspraken in de stuurgroep over inhoudelijke naar buiten te brengen informatie?

De beantwoording van bovenstaande vragen zal het secretariaat beoordelen naar wat in redelijkheid en billijkheid verwacht mag worden in het licht van de concrete omstandigheden van het betreffende bedrijf en met inachtneming van de notie dat de implementatie van due diligence een leerproces vergt, waarin meer kan worden verwacht van bedrijven naarmate zij groter zijn, meer invloed op de productie- of toeleveringsketen hebben en/of meer ervaring hebben. Bedrijven worden gestimuleerd om met de analyse en het actieplan aanvullende informatie mee te sturen waaruit blijkt dat aan de verwachtingen is voldaan. Ter voorkoming van dubbel werk, worden bedrijven die zijn aangesloten bij een keteninitiatief uitgenodigd om ten behoeve van de beantwoording van bovenstaande vragen, waar relevant, zoveel mogelijk te verwijzen naar de uitgangspunten en werkwijze van dat initiatief of gebruik te maken van de reeds ten behoeve van die initiatieven aan te leveren informatie.

**Bijlage 6 - Voorbeelduitwerking gap analyses OESO-richtlijnen –
duurzaamheidsinitiatieven**

Internationale richtlijnen	Earthworm
Identificeren van risico's in de volledige productie keten	Een deel van de supply chain valt onder Earthworm-programma, gebaseerd op de keuze van onderneming. Alhoewel ze nu middels de transparency hub wel druk uit oefenen op de leden om hun hele keten inzichtelijk te maken en te delen met Earthworm.
Risico's prioriteren op basis van ernst van de negatieve impact	Prioriteren op basis van haalbaarheid en leverage. Sommige arbeidsrechten zijn vrijwillig level 3, zoals living wage en ILO-normen voor aantal arbeidsuren.
Betekenisvolle stakeholderbetrokkenheid in het due diligence traject	Op regelmatige basis contact met internationaal opererende ngo's, op sporadische basis met lokale ngo's en vakbonden. Er wordt nauwelijks/niet gecommuniceerd met stakeholders of en hoe de van hen verkregen informatie wordt gebruikt.
In het geval van feitelijke negatieve impact in de supply chain: compenseren van schade	Geen informatie beschikbaar
Monitoren van verbetering binnen redelijke termijn en herzien van maatregelen indien bestaande stappen niet effectief zijn.	Geen termijnen Vooruitgang wordt gemonitord via audits. Op basis van audits worden actieplannen/transformation plans gemaakt en worden suppliers ondersteunt om de doelstellingen in deze plannen te behalen. Tot op heden geen alternatieve stappen
Rapportage over due diligence van bedrijven	Transparency hub: % leveranciers onder Earthworm-programma, % producten gekocht bij door Earthworm gemonitorde leveranciers en aantal sites op level 1. PVA worden (nog) niet gepubliceerd
Access to remedy, ook voor MSI	Access to remedy bij de leverancier, geen klachtenmechanisme bij Earthworm zelf

Bijlage 7 - Voorbeeldbestektekst om ISV als contractvoorwaarde op te nemen

Tekst in Beschrijvend document / Bestek

De Internationale Sociale Voorwaarden (ISV) dragen bij aan het uitbannen van sociale misstanden in de inkoopketen, zoals kinderarbeid, hongerlonen en onmenselijke werkomstandigheden. Via een proces van *due diligence* richten de ISV zich op het bevorderen van het naleven van de internationale arbeidsnormen en mensenrechten in de productieketens van Rijksleveranciers.

Voor nadere informatie zie bijlage X.

Middels het inschrijven op onderhavige aanbesteding committeert inschrijver zich aan het naleven van de ISV. Dit is aldus een uitvoeringsvoorwaarde.

Vragen over het toepassen van de ISV kunnen worden gesteld tijdens de aanbestedingsprocedure. De aanbestedende dienst geeft zo nodig een toelichting in een Nota van Inlichtingen.

Tekst in Bijlage X

Due diligence

Een opdrachtnemer geeft invulling aan het naleven van de ISV door middel van het uitvoeren van een zogenaamde *due diligence*. Dit is een doorlopend proces dat organisaties helpt risico's op het schenden van arbeids- en mensenrechten in de eigen organisatie en de bijbehorende productieketen in kaart te brengen en die vervolgens te voorkomen, verminderen, herstellen en/of compenseren. Onderdelen van dit proces zijn ten eerste het opstellen van een risicoanalyse, ten tweede het opstellen van een plan van aanpak en ten derde een jaarlijkse rapportageverplichting. Met dit proces wil de aanbestedende overheid bereiken dat (de risico's op) arbeids- en mensenrechtenschendingen binnen de internationale ketens worden verkleind.

Onder *due diligence* wordt, anders dan de gangbare term in de accountancy, geen boekenonderzoek verstaan, maar een proces om met gepaste zorgvuldigheid inzicht te bieden in de eventuele risico's op arbeids- en mensenrechtenschendingen die zich in de internationale keten voordoen.

[Bij onderstaande passages tussen haakjes graag tekstkeuze invullen]

Bij de uitvoering van de *due diligence* bij onderhavige opdracht dient de opdrachtnemer zich te concentreren op de *[eerste schakel/ # schakels/ gehele keten]* van het productieproces.

Wat houdt de due diligence in?

1. Risicoanalyse productieketen – uiterlijk 1 **maand** na de sluiting van de opdracht en voor de levering van de risicogoederen wordt een risicoanalyse door de opdrachtnemer aangeleverd ten aanzien van de *[eerste schakel/ # schakels/ gehele keten]* van het productieproces waarin het volgende is opgenomen:
 - een beschrijving van de *[eerste schakel/ # schakels/ gehele keten]* van het productieproces;
 - een analyse van de risico's op schending van arbeids- en mensenrechten in de *[eerste schakel/ # schakels/ gehele keten]* van het productieproces.
- ➔ Een handig hulpmiddel voor het uitvoeren en opstellen van een risicoanalyse is de [MVO Risico Checker voor ondernemers](#).

2. Plan van aanpak mitigeren risico's – uiterlijk **2 maanden** na de sluiting van de opdracht wordt een plan van aanpak door de opdrachtnemer verstrekt om de risico's die in de risicoanalyse zijn vermeld te mitigeren.

In het plan van aanpak zijn opgenomen:

- een overzicht en beschrijving van de inspanningen die de opdrachtnemer zal leveren om de risico's te mitigeren;
- een planning ten aanzien van de inspanningen die de opdrachtnemer zal leveren;
- (optioneel) een toelichting op het tot stand komen van het plan van aanpak, bijvoorbeeld informatie over de betrokkenheid van stakeholders.

➔ Indien de opdrachtnemer of de leverancier van de risicogoederen aangesloten is bij het Initiatief TruStone (IMVO-convenant natuursteen), kan dit worden gezien als een actie om de risico's in zijn keten te verkleinen. De opdrachtnemer kan hier melding van maken in het plan van aanpak. Ook wanneer opdrachtnemer of de leverancier van de risicogoederen is aangesloten bij een (ander) keteninitiatief kan dit in het plan van aanpak gemeld worden. Het betekent echter niet dat de opdrachtnemer daarmee aan al zijn *due diligence* verplichtingen voldoet. Opdrachtnemer dient te controleren of het keteninitiatief alle risico's afdekt. Wanneer geconstateerd wordt dat dit niet het geval is, zal de opdrachtnemer in zijn plan van aanpak moeten uitwerken welke inspanningen ten aanzien van de (overgebleven) risico's geleverd gaan worden om deze te mitigeren.

3. Jaarlijkse rapportage - gedurende de contractperiode rapporteert de opdrachtnemer **jaarlijks** ten opzichte van de ingangsdatum van de overeenkomst (of in geval van een korter lopende overeenkomst: bij de afronding daarvan) over zijn inzet ten aanzien van het naleven van de ISV.

De rapportage moet tevens gelijktijdig openbaar worden gemaakt, al dan niet als onderdeel van een rapportage die een breder deel van de activiteiten van de opdrachtnemer betreft, zoals een (duurzaamheids)jaarverslag. Openbaarmaking kan worden bereikt door plaatsing op de website van de opdrachtnemer.

De rapportage bevat in ieder geval:

- een risicoanalyse zoals beschreven onder 1;
- de maatregelen die in het jaar waarover gerapporteerd wordt zijn genomen om risico's te verminderen en eventuele schendingen van de ISV in de keten te verhelpen;
- de aanpak en resultaten van de monitoring op naleving van de ISV;
- informatie over hoe eventueel ontvangen signalen (intern en extern) over schending van de ISV afgehandeld zijn.

De rapportage is vormvrij, maar moet voor de bruikbaarheid ervan in het Nederlands- of Engels opgesteld zijn.

Aanbestedende diensten zullen over de risicoanalyse, het plan van aanpak en de rapportage informatie inwinnen. Voor wat betreft bij het Initiatief TruStone aangesloten bedrijven kunnen zij dat doen bij het secretariaat van het Initiatief.

Voor meer achtergrondinformatie over ISV kunt u de website van het expertisecentrum aanbesteden [PIANOO](https://www.pianoo.nl) raadplegen, zie daar onder meer <https://www.pianoo.nl/document/14142/handreiking-due-diligence-voor-bedrijven>. Voor de *due diligence* ontvangt u een handleiding, mocht u daarnaast nog vragen hebben over *due diligence* dan kunt u terecht bij het [Nationaal Contactpunt OESO richtlijnen](#).

Tekst voor Programma van Eisen

Eisen met betrekking tot Internationale Sociale Voorwaarden	
Eis	Tekst
1	<p><u>Risicoanalyse productieketen – uiterlijk 1 maand na de sluiting van de opdracht en voor de levering wordt een risicoanalyse door de opdrachtnemer aangeleverd ten aanzien van de [eerste schakel/ # schakels/ gehele keten] van het productieproces waarin het volgende is opgenomen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>een beschrijving van de [eerste schakel/ # schakels/ gehele keten] van het productieproces;</u> - <u>een analyse van de risico's op schending van arbeids- en mensenrechten in de keten.</u>
2	<p><u>Plan van aanpak mitigeren risico's – uiterlijk 2 maanden na de sluiting van de opdracht wordt een plan van aanpak door de opdrachtnemer verstrekt om de risico's die in de risicoanalyse zijn vermeld te mitigeren.</u></p> <p><u>In het plan van aanpak zijn opgenomen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>een overzicht en beschrijving van de inspanningen die de opdrachtnemer zal leveren om de risico's te mitigeren;.</u> - <u>een planning ten aanzien van de inspanningen die de opdrachtnemer zal leveren;</u> - <u>(optioneel) een toelichting op het tot stand komen van het plan van aanpak, bijvoorbeeld informatie over de betrokkenheid van stakeholders.</u>
3	<p><u>Jaarlijkse rapportage - gedurende de contractperiode rapporteert de opdrachtnemer jaarlijks ten opzichte van de ingangsdatum van de overeenkomst (of in geval van een korter lopende overeenkomst: bij de afronding daarvan) over zijn inzet ten aanzien van het naleven van de ISV. Hieruit moet blijken dat de opdrachtnemer een 'redelijke inspanning' heeft geleverd om de ISV na te leven.</u></p> <p><u>De rapportage moet tevens gelijktijdig openbaar worden gemaakt, al dan niet als onderdeel van een rapportage die een breder deel van de activiteiten van de opdrachtnemer betreft, zoals een (duurzaamheids)jaarverslag. Openbaarmaking kan worden bereikt door plaatsing op de website van de opdrachtnemer.</u></p> <p><u>De rapportage bevat in ieder geval:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>een risicoanalyse zoals beschreven onder 1;</u> - <u>de maatregelen die in het jaar waarover gerapporteerd wordt zijn genomen om risico's te verminderen en eventuele schendingen van de ISV in de keten te verhelpen;</u> - <u>de aanpak en resultaten van de monitoring op naleving van de ISV;</u> - <u>informatie over hoe eventueel ontvangen signalen (intern en extern) over schending van de ISV afgehandeld zijn.</u> <p><u>De rapportage is vormvrij, maar moet voor de bruikbaarheid ervan in het Nederlands- of Engels opgesteld zijn.</u></p>

Tekst voor in Overeenkomst:

- 1.1 Opdrachtnemer spant zich in om de Internationale Sociale Voorwaarden na te leven conform het gestelde in het programma van eisen.

Handleiding inkoopadviseur

Due diligence:

Due diligence betreft een doorlopend proces, waarbij naarmate de onderneming en/of de sector hier meer ervaring mee krijgt, er ook steeds meer inzicht in de keten en de risico's komt. De contractmanager beoordeelt de *due diligence* van opdrachtnemer en bespreekt dit met opdrachtnemer. Op de site van PIANOo is een handleiding te vinden voor het toepassen van ISV in de verschillende fasen van het inkoopproces, zie:

<https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-mvi-duurzaam-inkopen/mvi-thema-s/internationale-sociale-voorwaarden/aan-slag-met>

Bepaling reikwijdte van de due diligence:

De uitvoeringsvoorwaarde heeft tot doel het naleven van de ISV door de opdrachtnemer gedurende het uitvoeren van de overeenkomst te versterken, onafhankelijk van zijn beginsituatie.

Voorafgaand aan de publicatie van een aanbesteding bepaalt de aanbestedende dienst de minimale reikwijdte van de *due diligence*, en stelt hij vast welk onderdeel of welke onderdelen van de productieketen daarin moet(en) worden betrokken.

Deze reikwijdte baseert hij onder andere op:

- het al dan niet bestaan van een IMVO convenant voor deze sector¹⁶;
- de mate van complexiteit van de internationale keten;
- de bij de Nederlandse en Vlaamse overheid bekende risico's op arbeids- en mensenrechtenschendingen in de internationale keten binnen de specifieke sector. In een sector waarin het inzicht in de risico's en beheersmaatregelen binnen de keten relatief beperkt is, kan de aanbestedende dienst ervoor kiezen de verplichting te beperken tot de eerste schakel(s) van de productieketen. Als binnen een sector meer kennis en expertise bestaat, vraagt de aanbestedende dienst om een verdieping van de *due diligence* naar verdere schakels in de keten.

Risicocategorieën:

Voor een indeling in risicocategorieën is gebruik gemaakt van de uitkomsten van het KPMG-rapport "MVO Sector Risico Analyse". Dit rapport biedt een uitgebreid inzicht in welke risico's er op het gebied van MVO spelen binnen verschillende productgroepen. Daaruit zijn die productgroepen gefilterd die risico's kennen op het gebied van arbeids- en mensenrechtenschendingen. Dit heeft een overzicht opgeleverd dat is vergeleken met de categorieën binnen het Rijksbrede categoriemanagement die dergelijke producten generiek inkopen. Voor deze categorieën worden de ISV bij elke aanbesteding boven de Europese drempelwaarde waarvan voor het in te kopen product of dienst sprake is van een internationale keten verplicht toegepast.

De keuze voor het primair toepassen van ISV op categoriemanagement is genomen als eerste stap. Wanneer deze werkwijze goed functioneert wordt het toepassen op risicosectoren uitgebreid buiten categoriemanagement. Het staat een ieder echter vrij om ISV toe te passen op andere risicosectoren dan onderstaande categorieën, mits dit proportioneel is.

¹⁶ Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) convenanten bestaan uit afspraken van een of meer sectoren uit het bedrijfsleven met een of meer andere partijen, zoals de overheid en stakeholders, om concrete problemen aan te pakken die ondernemingen alleen niet geheel kunnen oplossen. De IMVO-convenanten bieden sectoren en bedrijven een mogelijkheid om de *responsibility to respect* in te vullen en om het initiatief te nemen deze verantwoordelijkheid samen met sectorgenoten en stakeholders verder op te pakken en te versterken en daarmee hun 'leverage' te vergroten.

Dit betreft de volgende categorieën:

Categorie	IUC
Bedrijfskleding	DEF
Catering	RWS
Papier, afvoer vertrouwelijke informatiedragers en print- en drukwerk	V&J
Energie	RVB
Grondstoffenmanagement en afvalzorg	EZ
Kantoorartikelen en computersupplies	RWS
Laboratorium	RIVM
ICT werkomgeving Rijk	HIS
Datacenter	Noord
Dataverbindingen	RWS

Gekwalificeerde keteninitiatieven:

Met de wijziging van de toepassing van ISV per 1 april 2017 is ook de kwalificatie van keteninitiatieven door het Rijk gestopt. Dat betekent dat de keteninitiatieven zoals Rainforest Alliance niet langer worden goedgekeurd door het Rijk. Voorheen was het zo dat opdrachtnemers die aangesloten waren bij een goedgekeurd keteninitiatief in het systeem van regimekeuzes konden kiezen voor regime 2 en daarbij geen aanvullende inspanningen hoefden te leveren om risico's in de keten te identificeren of te mitigeren. Aansluiting bij een keteninitiatief in de huidige situatie ontslaat opdrachtnemer dus niet van zijn *due diligence* verplichting maar kan wel aanzienlijk helpen. Keteninitiatieven beschikken bijvoorbeeld over kennis omtrent risico's in de keten die opdrachtnemer kan gebruiken in zijn risicoanalyse.

Bijlage 8 – Financiële bijdrage per type bedrijf

De tarieven kunnen worden opgevraagd bij het secretariaat.

Bijlage 9 – Samenstelling van de werkgroep

De onderhandelingen zijn gevoerd door Belgische en Nederlandse brancheorganisaties, vakbonden en maatschappelijke organisaties en de Nederlandse Rijksoverheid en de Vlaamse overheid. De onderhandelingen voor dit Initiatief zijn gefaciliteerd door de SER.

In de voorbereiding van het Initiatief is met verschillende stakeholders gesproken: VGT en Inretail, ActionAid, Wo=Men, Earthworm, Rijksvastgoedbedrijf, VNG, VU Amsterdam, Van Leeuwe Natuursteen en Beltrami.

Leden

Plaatsvervangende leden

Voorzitter

Alexandra van Selm (SER)

Ondernemersleden

Niels van den Beucken (Arte)

Isabel Gruwez (Febenat)

Jochen Clockaerts (Marshalls)

Kees Eckhart (DI-Stone)

Toon Huijps (Michel Oprey & Beisterveld)

Gerard Reus (Bovatin)

William Slotboom (NOA/ABN)

Bram Callewier

John van den Heuvel

Werknemersleden

Tom Deleu (ACV BIE)

Henny Plat (FNV)

Vivian Vaessen

Leden namens maatschappelijke organisaties

Koen Detavenier (Wereldsolidariteit)

Diewertje Heyl

(Stop Kinderarbeid Coalitie / Arisa)

Lizette Vosman

(Stop Kinderarbeid Coalitie / Arisa)

Gerard Oonk

Marijn Peepercamp

Leden namens de Rijksoverheid

Kirsten Kossen (Min. BuZa)

Ton Boon von Ochssée

Leden namens Vlaamse overheid

Frederik Claerbout (Kanselarij en Bestuur)

Gert van Eeckhout (WSE)

Adviserende Leden

Michiel Soeters (Bouwend Nederland)

Corina Kerkmans (RVO)

Liesbeth Unger

Secretariaat

Bilal Badri (SER)

Nikolai Bloem (SER)

Marlous Broekhuizen (SER)

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

Bezuidenhoutseweg 60

Postbus 90405

2509 LK Den Haag

T 070 3499 525

E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

© 2019, Sociaal-Economische Raad